

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Tereza Schneiderová

Kritéria pro svěřenání dítěte do výchovy jednomu z rodičů

Diplomová práce

Olomouc 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Kritéria pro svěření dítěte do výchovy jednomu z rodičů vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 15.11.2012

Podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce JUDr. Lence Westphalové, Ph.D. za odborné vedení této práce, její ochotu, trpělivost a cenné rady.

Dále bych ráda poděkovala paní JUDr. Heleně Martiňákové za pomoc a přínosné rady pro zpracování této práce.

Obsah

1. Úvod	6
2. Obecná část	8
2.1 Vymezení základních teoretických východisek	8
2.2 Řízení péče o nezletilé a o úpravě poměrů k nezletilým dětem	11
2.2.1 Úprava poměrů k nezletilým dětem společně nežijících rodičů.....	13
2.3 Řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti vůči nezletilým dětem	14
2.3.1 Rodičovská zodpovědnost.....	14
2.3.2 Základní kritéria pro rozhodování soudu o svěřeni nezletilého do péče.	17
2.3.3 Vyjádření nezletilého dítěte.....	24
3. Instituty svěřeni do výchovy	27
3.1 Právní úprava institutů svěřeni do výchovy	27
3.2 Dohoda rodičů	27
3.3 Svěřeni do výchovy jednoho z rodičů	28
3.3.1 Výhradní péče matky.....	30
3.3.2 Výhradní péče otce.....	31
3.3.3 Uspořádání styku rodiče s nezletilým dítětem a jeho úprava.....	32
3.3.3.1 Styk s dítětem ze strany rodiče.....	33
3.3.3.2 Styk s dítětem ze strany třetí osoby.....	35
3.3.3.3 Bránění ve styku a výkon rozhodnutí.....	35
3.3.3.4 Vyloučení styku či omezení styku.....	39
3.4 Společná a střídavá péče	40
3.4.1 Společné znaky společné a střídavé péče.....	42
3.4.2 Společná péče.....	43
3.4.3 Střídavá péče.....	44
4. Nový občanský zákoník	50
5. Závěr	54
6. Seznam použité literatury a zdrojů	56
Abstrakt diplomové práce	59
Klíčová slova	59
Příloha 1 Právní úprava rozvodu manželství v současné době	60
Příloha 2 Zánik manželství	62

Seznam použitých zkratk

LZPS	usnesení České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod uveřejněné pod č. 2/1993 Sb.
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
OSŘ	zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZR	zák. č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů
Nový ObčZ	Občanský zákoník účinný k 1.1.2014

1. Úvod

Rodina představuje nejdůležitější složku společenského života všech lidí. Je základní jednotkou ve společnosti. Zastupuje společenství blízkých osob, mezi nimiž existují úzké vazby příbuzenské, psychosociální, emoční, ekonomické a další. Ačkoliv tedy v rovině sociální reality je pojem rodiny velmi proměnlivý (sociální realita rodiny prochází postupnými změnami a pod jejich vlivem se stále znatelněji rozměňuje i tradiční evropské pojetí rodiny a těmto proměnám nutně podléhá také právní regulace rodiny a rodinného života), nelze přesto přehlížet, že základem rodinných vazeb je tradičně právě biologické pouto pokrevního příbuzenství mezi členy rodiny. Vedle toho má rodina význam materiální, reprodukční, výchovný a emocionální. Zatímco materiální funkci rodiny lze společností nahradit, funkce emocionální a výchovná je nahraditelná jen výjimečně. Rodina představuje zejména pro nezletilé děti zázemí a ochranu před nejrůznějšími riziky, s nimiž se během svého života setkávají. Rodina představuje pro děti vstupní bránu do společenského života, je jakýmsi odrazovým můstkem pro začlenění do společnosti jako celku. Pokud rodina své funkce neplní, může to mít vliv na vývoj dítěte a mnohdy negativní následky, s nimiž se bude potýkat po zbytek svého života.

Nejčastější situací, která zásadně vývoj jednotlivce ovlivňuje, je rozpad rodiny v důsledku rozvodu. Ač je v současné době rozvod téměř běžným způsobem řešení manželských konfliktů, způsobuje často citové otřesy a narušení pocitu bezpečí každého dotčeného jednotlivce. Největší zátěž však představuje pro nezletilé děti. Přestože na sporech rodičů nesou nejmenší vinu, stávají se jeho hlavními oběťmi, protože rozvod provází velké množství negativních emocí, jimž jsou vystavovány především děti.

Negativní emoce spojené s rozpadem manželství či partnerského soužití často přetrvávají i po rozvodu a mimo jiné se projevují neschopností bývalých partnerů, kteří jsou zároveň rodiči, domluvit se na další péči a výchově společných dětí. Zde nastupuje úloha společnosti prostřednictvím soudní moci pomoci řešit úpravu poměrů nezletilých dětí, při níž je nutné jako prioritní zájem respektovat právo dítěte na péči, výchovu a pravidelný styk s oběma rodiči. V tomto směru ochrana dětí a rodiny patří k prioritám společnosti. Nezanedbatelnou úlohu při soudních procesech hrají nejen soudci, ale zejména rodiče i jejich právní zástupci. Etická pravidla jim velí postupovat sice v zájmu klienta, ale způsobem, který nesnižuje čest a důstojnost druhé strany a zejména respektuje a chrání oprávněné zájmy nezletilých dětí, kterých se rozvod týká.

Podle ustanovení § 1 odst. 2 zákona o rodině (dále jen ZR) je hlavním účelem manželství založení rodiny. V této souvislosti došlo k významné novele ZR zákonem č. 91/1998 Sb., která s sebou přinesla výrazné posílení ochrany dětí při rozvodu manželství a zároveň tak vyčlenila úpravy poměrů nezletilých dětí do samotného řízení.

Hlavním důvodem zvolení tématu diplomové práce je zmapování širokého spektra kritérií, které z právních předpisů pro úpravy poměrů nezletilých dětí vyplývají. Právní úprava poměrů nezletilých dětí se dotýká nejrůznějších oblastí lidského života a zohledňuje především oprávněné potřeby nezletilých dětí, pokud nastane situace, kdy rodiče dítěte spolu nežijí. Vždy je nutné respektovat základní právo dítěte na výživu a výchovu a péči ze strany obou rodičů, které však musí být realizováno v souladu s právem na zdraví a život a na řádný fyzický i psychický vývoj dítěte. Cílem diplomové práce je nejdůležitější kritéria pro rozhodování o úpravě poměrů nezletilých dětí nejen přehledně zpracovat, ale také se zaměřit na jejich praktické využití při soudním rozhodování, které jednak do jisté míry nahrazuje nedostatek schopnosti rodičů vzájemné domluvy, dále v situacích, kdy dítě není vychovááno společně oběma rodiči, tomuto v mezích zákonných možností garantuje dodržování jeho základních práv. Z uvedeného následně vyplývá i zaměření se na možnosti řešení různorodých situací, vyžadujících soudní úpravu poměrů nezletilého dítěte. Z této problematiky vychází cíl práce, který se bude zabývat právní úpravou kritérií svěřeni do výchovy a péče jednoho z rodičů v České republice.

Práce si klade za cíl analyzovat zvolené téma, za využití odborné literatury a jiných zdrojů. V práci bude analyzován jak samotný teoretický základ, tak i jeho praktické využití. V souladu s tím, je práce členěna do následujících částí: První kapitolu tvoří *úvod*, který slouží k nastínění problematiky a vytvoření přehledu, který má čtenáře zorientovat v celém konceptu práce. *Druhá kapitola* obsahuje vymezení základních teoretických východisek, zabývá se řízením péče o nezletilé a rodičovskou zodpovědností. *Třetí kapitolu* tvoří stěžejní část práce a zabývá se stávajícími instituty svěřeni do výchovy, včetně nově vzniklých, které zavedla novela zákona. *Kapitola čtvrtá* je zaměřena na Nový ObčZ. *Závěrečná kapitola* popisuje získané poznatky, a zároveň tak dojde k zhodnocení stávající právní úpravy.

2. Obecná část

2.1 Vymezení základních teoretických východisek

Jedno z nejzávažnějších období v životě jedince představuje právě rozvod. V této etapě není účasten jen sám jedinec, ale jde o soubor přímých účastníků, kteří jsou do rozvodu také zahrnutí. Rozvod v pravém slova smyslu je vyvrcholením dlouhodobého procesu ztráty základní funkčnosti manželství (lhostejnost, nezájem vůči manželovi/manželce aj.).

Zúčastněnými osobami lze rozumět jak samotné manželé, tak i děti a blízkou rodinu. Jak říká prof. Vágnerová: „*Rodina je nejvýznamnější sociální skupinou, která zásadním způsobem ovlivňuje psychický vývoj dítěte.*“¹

Rozvodová tematika není jen součástí rodinného, ale je přímo závislá na posouzení také z psychologického hlediska, jak je níže uvedeno. Důvodem je zejména to, že rozvod je významným zásahem do primární sociální skupiny a nese s sebou podstatné následky. Z psychologického hlediska je rodina společenskou skupinou, která je spojena manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí.² Je třeba si uvědomit, že rozvodové řízení zasahuje především psychologickou stránku člověka. Z tohoto pohledu může být rozvod považován za společenské sanační opatření, na jehož konci dochází k zamezení nesouladu a může dojít ke společenským konfliktům především mezi manžely, které ukončuje problematické soužití. Rozvodem manželů s dětmi vzniká nový sociální útvar, jímž je právě neúplná rodina, která uvádí všechny její účastníky do zcela nových situací.

Manželství je institut pro fungování rodiny a jako takový tvoří základ pro její vznik. Jak je uvedeno výše, vytváří primární sociální skupinu, která za pomoci plnění funkcí tvoří základ pro život jeho samotný či život ve společnosti. V současné době není rozvod ničím ojedinělým. Statistické údaje uvádí, že v České republice dochází k cca 28 000 rozvodů manželství ročně, což je vysoké číslo.³ Na tomto základě také stoupá číslo výše uvedených neúplných rodin a přibývá dětí, které v nich žijí.

Příčiny rozvratu jsou různé a často bývají způsobeny obecnými příčinami, a to s ohledem na rozdílnost povah, zájmů a na ostatní, které jsou rozdílné s ohledem na muže a

---

¹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I., Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. s. 18.

² HARTL P., HARTLOVÁ H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. s. 512.

³ <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost> ze dne 18.11.2012.

ženy. Ve většině případů jsou příčiny rozvratu na obou stranách, přičemž se manželské páry nejčastěji rozvádí na základě nevěry, alkoholismu nebo nezájmem o rodinu.⁴

S právní regulací rozvodu se lze setkat ve většině zemí. Tato úprava je založena na skutečnosti, že vztahy mezi manžely jsou narušeny. ZR umožňuje několik způsobů zániků manželství, rozvod je jedním z nich. Dalším druhem zániku manželství je zejména úmrtí jednoho z manželů a prohlášení jednoho z manželů za mrtvého. Proces rozvodu lze rozdělit celkem na tři stádia:⁵

- ***Stádium manželského (rodinného) nesouladu***
  - *Vzniká na základě podstatných rozporů, ve kterých se prokazuje snížená schopnost partnerů najít vhodné kompromisy a vzniklé spory následně řešit.*
- ***Stádium manželského (rodinného) rozvratu***
  - *Za pomoci obnovení manželského nesouladu lze předejít manželskému rozvratu.*
  - *Jsou přítomny konfliktní situace a jsou zde narušeny výrazným způsobem základní rodinné funkce, tj. ekonomická, výchovná a emoční.*
- ***Stádium rozvodu***
  - *Konečná forma, kdy je rozvod právním ukončením manželství.*

Právní řád, jenž je v České republice uplatňován, je založen na principu, že manželství je možné rozvést na základě návrhu jednoho z manželů. Jde o případy, kdy je manželství trvale rozvráceno a to do té míry, že další manželské soužití již není možné. Soud v tomto případě zkoumá příčiny rozvratu manželství.

V případě, že manželé, jejichž partnerské soužití dospělo do stádia trvalého a nezvratného rozpadu, jsou bezdětní, závisí jejich další setrvání v manželském svazku pouze na jejich rozhodnutí. Zcela jiná situace nastává v případě manželských svazků, v nichž se narodily děti. Partnerská krize tak zasahuje nejen samotné rodiče, ale velikou zátěž a těžké období prožívají zejména děti. V případě rozvodu manželství, v nichž se narodily děti, je podmínkou zahájení řízení o rozvod manželství pravomocné rozhodnutí, vydané v řízení o úpravě práv a povinností rodičů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. Nezřídka je součástí řízení o úpravě práv a povinností rodičů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu manželství i řízení vztahující se pro dobu do rozvodu manželství, neboť rozvádějící se

---

⁴ Tamtéž.

⁵ MATĚJČEK, Z. DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002.

manželé již často v době rozvodového řízení nevedou společnou domácnost, především však nejsou schopni smírně vyřešit způsob a formu péče o nezletilé děti a s tím související vyživovací povinnost ze strany rodiče, který o děti každodenně nepečuje. Rozvodové řízení a tzv. opatrovnické řízení představují dvě samostatná řízení, kdy pro každé z nich platí odlišné procesní instituty.

Přestože lze předpokládat, že podání žaloby na rozvod manželství je posledním a tedy nezvratným stádiem rozvratu manželského soužití, je etickou povinností soudců vyvinout veškeré úsilí s cílem o pokus záchranu manželství, jehož rozvrat není trvalý a nevratný a které má naději na funkční pokračování partnerského soužití. V soudní praxi není výjimkou, když soudce přeruší řízení o rozvodu manželství a účastníkům rozvodového řízení poskytne přiměřený časový prostor pro obnovu manželského soužití. Příčin, vedoucích k rozvodu manželství, je mnoho a vyhnout se rozvodu coby definitivnímu ukončení partnerského svazku není jednoduchou cestou. V některých situacích se může jednat o ukvapené rozhodnutí, ve většině případů však partneři k rozvodu přistupují až v poslední fázi dlouhotrvajícího procesu, který rozvrat manželství provází a v němž se často za pomoci dalších institutů snaží tento rozvrat napravit či minimálně odvrátit. Rozpory v manželství obvykle vyplývají nejen ze vzájemného osobního odcizení, ale dotýkají se nejrůznějších životních situací a oblastí. Jedná se o rozdílné názory na životní hodnoty, materiální i citové potřeby rodiny a dětí, odlišné společenské postavení partnerů, často podpořené velkým rozdílem ve vzdělání, v neposlední řadě je bohužel častým „startem“ rozpadu manželského soužití narození dítěte a nástup na rodičovskou dovolenou, čímž rodič pečující o dítě ztrácí kontakt s okolním světem a středobodem jeho zájmů i povinností je péče o dítě, zatímco druhý rodič se věnuje materiálnímu zabezpečení rodiny, často na její úkor a zejména na úkor dítěte. Nedostatek kompromisů a tolerance na straně obou partnerů pak mohou vyvrcholit až v rozvod manželství, který je jedním z řešení ukončení manželství, jež přestává plnit svou funkci.

Rozvodem dochází k zániku většiny vzájemných práv a povinností mezi manžely, nové rozměry dostávají především práva a povinnosti ve vztahu k dětem.

Ve většině evropských právních úprav se lze setkat se třemi typy rozvodu:⁶

- ***Rozvod manželství na základě viny***
  - *Nejstarší forma úpravy, kdy je podstatné vyslovení viny na straně jednoho z manželů. Na viníka rozvodu má tento typ negativní hmotně právní důsledky.*

---

⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Doplněk, 2006.

- **Rozvod manželství na základě rozvratu**
  - Založen na příčině rozpadu manželství.
- **Rozvod manželství na základě dohody manželů**
  - V současné době jeden z nejmodernějších způsobů rozvodu, kdy je dána možnost rozvést se za pomoci dohody obou manželů.

Blíže se problematikou rozvodu zabývám v příloze, která je uvedena na konci práce.

2.2 Řízení péče o nezletilé a o úpravě poměrů k nezletilým dětem

Blíže se touto problematikou zabývá § 176 OSŘ. Uvedené ustanovení upravuje nejen samotné řízení, ale i další typy nesporného řízení, kterými jsou například řízení o svěřeni dítěte do péče jednomu z rodičů.

Podle § 9 odst. 1 OSŘ je věcně příslušným soudem v prvním stupni okresní soud. Místní příslušnost se stejně jako v případě rozvodového řízení řídí ustanovením § 88 písm. c) OSŘ podle bydliště nezletilého. Místo, kde dítě skutečně žije bez ohledu na trvalý pobyt, je považováno za bydliště dítěte. V tomto smyslu tedy řízení o péči o nezletilé a o úpravě poměrů k nezletilým dětem probíhá u okresního soudu, v jehož obvodu má nezletilý jedinec své bydliště. A to bez ohledu na samotnou dohodu rodičů i rozhodnutí soudu. Je tedy patrné, že řízení o svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů může probíhat u jiného soudu, než u soudu, u kterého probíhá rozvod manželství.

Z § 25 ZR je patrné, že soud nemůže manželství rozvést, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilým dětem. K rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu může dojít dvěma způsoby. Prvním je samotný rozsudek o úpravě poměrů k nezletilým, tedy v případě, že poměry upraví samotný soud, neboť rodiče například neuzavřeli mezi sebou dohodu. Z toho lze odvodit, že soudce by měl řízení vést takovým způsobem, aby se rodiče snažili vždy dohodnout na úpravě poměrů k nezletilým dětem a soud tak mohl rozhodnout na základě stanovené dohody mezi rodiči. Především pro rodiče samotné by mělo být v zájmu jejich dětí se dohodnout na úpravě poměrů, která je pro jejich nezletilé děti nejvhodnější. Druhým způsobem rozhodnutí je vydání rozsudku, jímž byla dohoda mezi rodiči o úpravě poměrů nezletilého dítěte soudem schválena.

Je-li to účelné a vhodné, může předseda senátu účastníkům řízení nařídít první setkání se zapsaným mediátorem (dále jen „mediátor“) v rozsahu 3 hodin a přerušit řízení, nejdéle však na dobu 3 měsíců. Pokud se účastníci bez zbytečného odkladu nedohodnou na osobě

mediátora, vybere jej ze seznamu vedeného ministerstvem předseda senátu. Po uplynutí 3 měsíců soud v řízení pokračuje. První setkání nelze nařídit po dobu platnosti předběžného opatření podle § 76b.⁷

Při rozhodování tak soud přihlíží ke kritériím, která jsou blíže uvedena v § 26 odst. 4 ZR. Soud péče o nezletilé, tzv. opatrovnický soud, je povinen o úpravě poměrů k nezletilému dítěti rozhodnout pro dobu po rozvodu, případně formou rozsudku rozhodnout o schválení dohody, aniž by se zabýval samotnou otázkou rozvodu, protože rozvod sám o sobě není předmětem tohoto typu řízení.⁸

Úprava poměrů k nezletilým dětem je stěžejní podmínkou pro zahájení řízení rozvodového. § 25 ZR stanoví striktně zákaz rozvodu manželství, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilým dětem. Společně s rozhodnutím soudu o svěřeni dítěte do péče jednomu z rodičů rozhoduje soud také o výši výživného.

Tato výše vychází z majetkových poměrů rodiče, ovšem je však nutno přihlídnout nejen k fakticky dosahovaným příjmům, ale i k celkové sumě jeho movitého a nemovitého majetku.⁹

V běžné soudní praxi však soudy posuzují jednotlivé případy individuálně. Zohledňují jednak osobní a majetkové poměry rodičů, kdy většinou respektují zásadu, že dítě má právo sdílet životní úroveň svých rodičů. Vedle majetkových poměrů rodičů je však při stanovení výživného nutno především zohlednit oprávněné potřeby nezletilého dítěte, které zahrnují nejen náklady na výživu a oblečení, ale i náklady spojené s hygienou, vzděláním, mimoškolní aktivitou, zájmy, v neposlední řadě i náklady spojené s bydlením. Zohlednit je nutno i podíl osobní péče o dítě ze strany rodiče, kterému je nezletilé dítě svěřeno do péče, zahrnující nejen osobní každodenní péči ve formě pravidelných domácích prací, jako je vaření, praní, žehlení, ale i pomoc při přípravě do školy, doprava na zájmové kroužky, k lékařskému vyšetření, v případě starších dětí např. dohled a kontrola způsobu trávení volného času a mnoho dalších povinností, které je nutno v rámci stanovení vyživovací povinnosti druhému rodiči započíst. Pokud rodič neprokáže výši svého výdělku či svůj výdělek záměrně snižuje, případně se bezdůvodně vzdá možnosti vyššího výdělku, soud zkoumá jeho výdělečné možnosti a další majetkové poměry. Z těchto důvodů nelze vycházet z obecně stanovených tabulek, jimiž ministerstvo spravedlnosti ve formě doporučení stanoví procentuelní podíl z příjmu povinného rodiče na výživné pro dítě dané věkové kategorie, neboť tento postup nezohledňuje všechna kritéria pro stanovení výživného směrodatná. Je však pravdou, že rozhodovací praxe

⁷ aktuální znění: zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁸ HRUŠÁKOVÁ, M. *Rodinné právo v aplikační praxi: Rozvod-děti-výživné*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 24.

⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 8.4.2004, sp. zn. IV. ÚS 244/03.

českých soudů není jednotná, i v rámci jednoho soudu existují u srovnatelných případů zcela odlišná rozhodnutí.

2.2.1 Úprava poměrů k nezletilým dětem společně nežijících rodičů

Problematika, která se vztahuje k úpravě poměrů k nezletilým dětem rodičů, jež spolu nesdílejí společnou domácnost a nežijí tedy spolu, je upravena § 50 ZR. Může se jednat o rodiče, kteří jsou dlouhodobě odloučeni, či se může jednat o nesezdaný pár. Jedná se tedy o situaci, kdy je na místě upravit poměry k nezletilým dětem, k níž nedochází jen v případě rozvodu dvou manželů.

Úprava dle výše uvedeného paragrafu se může týkat i například situací, kdy se manželé nerozvádí, ale je třeba upravit poměry k nezletilým dětem v situaci, kdy spolu rodiče nežijí, respektive když nevedou společnou domácnost, byť pouze ve smyslu společných nákladů na provoz domácnosti a zejména případy, kdy jeden z rodičů dobrovolně svou vyživovací povinnost k nezletilému dítěti neplní. V praxi nejsou neobvyklé případy, kdy jeden z rodičů - obvykle otec - nepřispívá matce nezletilého dítěte na jeho výživu vůbec či nedostatečně nebo nepravidelně, takže je matka nucena nestabilní či nedostatečnou finanční situaci řešit soudní cestou, tedy podat návrh na úpravu poměrů nezletilého dítěte pro dobu do rozvodu manželství. ZR sice výslovně nevylučuje situaci, kdy by soud mohl poměry nezletilého dítěte upravit i v případě, kdy rodiče rozvod neplánují, nicméně předpokladem úspěšnosti takového návrhu je nějaká forma odloučení rodičů či plánovaný rozvod, neboť v případě funkčního manželství by nutnost soudní úpravy poměrů nezletilého dítěte neměla logicky vyvstat. Uvedený postup se vedle odloučených manželů vztahuje na manžele, kteří se momentálně nacházejí v rozvodovém řízení a z důvodu neplnění vyživovací povinnosti či neshod ohledně styku s nezletilým dítětem je nutné poměry nezletilého upravit pro dobu do právní moci rozsudku o rozvodu manželství podle § 24 ZR, či v případě, kdy spolu rodiče žijí nesezdaní v pozici druha a družky a úprava poměrů je vynucena neexistencí vzájemné domluvy.

Podmínky pro vydání takového rozhodnutí vyplývají z ustanovení § 50 ZR. Ustanovení § 50 odst. 2 ZR odkazuje při rozhodování o úpravě poměrů nezletilého dítěte rodičů, kteří spolu nežijí na použití ustanovení § 26 až § 28 ZR. Postup soudu se tak při rozhodování o úpravě poměrů nezletilého dle § 50 ZR neliší od rozhodování o výchově a výživě nezletilého pro dobu po rozvodu.

2.3 Řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti vůči nezletilým dětem

V řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti vůči nezletilým dětem je projednávána úprava výchovy. Při řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu soud vždy dbá na to, aby byly zajištěny veškeré podmínky, které jsou žádoucí pro zdárný vývoj dítěte, na který má zásadní vliv zejména výchovné prostředí, v němž se nezletilé dítě bude pohybovat, současně ale musí být zohledněn samotný zájem dítěte.

V této souvislosti je třeba odlišit pojem výchova od pojmu rodičovská zodpovědnost. Existuje provázanost mezi uvedenými pojmy, avšak rodičovská zodpovědnost vzhledem ke svému obsahu je daleko širším pojmem, nežli samotný pojem výchova, neboť vedle výchovy zahrnuje i další práva a povinnosti, které rodiče k nezletilému dítěti mají. Výchova je součástí rodičovské zodpovědnosti. Znamená osobní péči rodiče o nezletilé dítě a o jeho zdraví, tělesný, citový a rozumový vývoj. Oba rodiče, vychovávající své dítě ve funkční rodině, jsou nositeli rodičovské zodpovědnosti bez výjimky.

2.3.1 Rodičovská zodpovědnost

(1) Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností

- a) při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj,
- b) při zastupování nezletilého dítěte,
- c) při správě jeho jmění.

(2) Při výkonu práv a povinností uvedených v odstavci 1 jsou rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.

(3) Dítě, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje.

(4) Dítě, které žije ve společné domácnosti s rodiči, je povinno podle svých schopností jim pomáhat. Je dále povinno přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny, pokud má vlastní příjem, popřípadě majetek, kterého lze použít pro společné potřeby rodiny.¹⁰

Nový ObčZ ve svém § 858 vyjadřuje pojem rodičovské odpovědnosti jako souhrn práv a povinností rodičů, které spočívají v péči o dítě, zahrnující především péči o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění, přičemž rodičovská odpovědnost vzniká narozením dítěte a zaniká nabytím svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit pouze soud.

*Součástí rodičovské zodpovědnosti tak, jak je vymezena v ustanovení § 31 odst. 1 zákona o rodině, není vyživovací povinnost rodiče k dítěti. Ta vyplývá ze samé podstaty právního vztahu rodičovství. Proto také skutečnost, že rodiče byli omezeni nebo zbaveni rodičovské zodpovědnosti, resp. byl pozastaven výkon rodičovské zodpovědnosti, nemá vliv na trvání jejich vyživovací povinnosti k dítěti.*¹¹

Podle § 31 odst. 2 ZR jsou dále rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled, který odpovídá stupni jeho vývoje. Rodiče mají právo využít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla jakýmkoliv způsobem narušena důstojnost dítěte a v tomto důsledku ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový a rozumový či mravní vývoj.

*Nejvyšší soud ČR se zabýval případem, kdy je nezletilé dítě v bezprostředním ohrožení života a rodiče odmítají jeho léčbu. Vydání předběžného opatření podle §76a OSŘ, kterým se dítě svěří do péče příslušného léčebného zařízení nepředstavuje porušení jejich práv, zakotvených v čl. 32 odst. 4 či čl. 16 LZPS.*¹²

V souladu s ustanovením § 32 odst. 1 ZR mají rozhodující úlohu ve výchově dětí rodiče. Pokud rodič či oba rodiče svým způsobem života vytváří pro nezletilé dítě špatný příklad pro jeho další vývoj, jedná se o porušení rodičovské zodpovědnosti, která může být důvodem pro zásah soudu do rodičovské zodpovědnosti tak, že dítě bude svěřeno do péče výhradně jednoho z rodičů, v krajním případě i do péče jiné osoby či dokonce do ústavní výchovy. Ustanovení § 33 ZR pak stanoví právní povinnosti, vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, i pro nového manžela jednoho z rodičů, neboť dle tohoto ustanovení se na

¹⁰ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině, komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 119.

¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.6.2011, sp. zn. 21 Cdo 3909/2010.

¹² Nález Ústavního soudu ze dne 20.8.2004, sp. zn. III. ÚS 459/03.

výchově dítěte podílí i manžel, který není jeho rodičem, a to za předpokladu, že s ním žije ve společné domácnosti. Uvedná povinnost se však vztahuje pouze na manžela, nikoli na druha. Protože rodiče mají právo svěřit dítě do výchovy jiné osoby, pak převezme-li nový manžel rodiče na základě takového opatření povinnost se o dítě starat či v ojedinělých případech postarat, přebírá část rodičovské zodpovědnosti a je povinen nejen zabezpečit jeho výchovu, ale i vykonávat nad nezletilým dítětem náležitý dohled.

V rámci zákonné úpravy, vyjádření v ustanovení § 34 odst. 1 ZR náleží rodičovská zodpovědnost oběma rodičům. Situaci, kdy jeden z rodičů nežije, řeší § 34 odst. 2 ZR, dle něhož v případě úmrtí jednoho z rodičů, stejně jako v případech, že jeden z rodičů není znám či nemá plnou způsobilost k právním úkonům, náleží rodičovská zodpovědnost druhému rodiči. Stejná situace platí v případech, kdy je jeden z rodičů zbaven rodičovské zodpovědnosti nebo je mu její výkon pozastaven.

Rodičovská zodpovědnost je na druhé straně vyvažována i zákonnou povinností, vyjádřenou v ustanovení § 35 ZR, dle něhož je dítě povinno své rodiče ctít a respektovat. Tato povinnost byla v zákonné úpravě nového ObčZ ještě přesněji rozvedena, dle jehož § 857 odst. 1 je dítě povinno dbát svých rodičů. Dle § 857 odst. 2 Nového ObčZ *“Dokud se dítě nestane svéprávným, mají rodiče právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku. Dítě je povinno se těmito opatřeními podřídit.”*¹³

O přiznání rodičovské zodpovědnosti ve vztahu k péči o dítě nezletilému rodiči dítěte může rozhodnout soud, a to s ohledem na ustanovení § 34 odst. 3 ZR. Podmínkou takového rozhodnutí je dosažení věku 16 let a existence potřebných předpokladů pro výkon práv a povinností, jež z rodičovské zodpovědnosti vyplývají. Ve srovnání s ustanovením § 20 OSŘ tak nemusí být nezletilý rodič zastoupen rodiči, jakožto zástupci.¹⁴ Na druhé straně však nelze nezletilému rodiči, např. nezletilé svobodné matce, upírat právo osobně se o dítě starat, jestliže má o dítě zájem a je schopen o dítě pečovat.¹⁵

Součástí rodičovské zodpovědnosti, vyjádřené v ustanovení § 36 ZR, je i zastupování dítěte při právních úkonech, k nimž dítě není plně způsobilé. *„V případech, kdy jeden z rodičů zastupuje dítě v běžných věcech, není nutné vyjádření druhého rodiče. Jde-li však o podstatnou věc, je třeba se dotázat druhého rodiče, zda s projevem zastupujícího rodiče*

¹³ aktuální znění: zákon č.89/2012 Sb., nový občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴ ŠÍNOVÁ, R., a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních*. Praha: Leges, 2010.

¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině, komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 131.

souhlasí. Pokud by druhý rodič vyslovil nesouhlas, byly by dány podmínky pro postup dle § 49 ZR. Podle § 49 ZR rozhodne v případech, kdy se rodiče o podstatných věcech při výkonu rodičovské zodpovědnosti nedohodnou, soud.¹⁶

Znění § 37 ZR pamatuje na situace, kdy může mezi rodiči navzájem či mezi rodiči a dětmi dojít ke střetu zájmů. V těchto případech nemůže dítě zastupovat žádný z rodičů, a proto v takové situaci soud dítěti ustanoví opatrovníka, který v řízení či při určitém právním úkonu bude dítě zastupovat. Tímto opatrovníkem se zpravidla ustanoví orgán sociálně právní ochrany dětí. K uvedenému opatření soud pravidelně přistupuje v případech rozhodování o úpravě poměrů nezletilých dětí, stejně jako např. v případech právních úkonů, týkajících se správy jmění nezletilého dítěte. Nejsou výjimečné situace, kdy nezletilé dítě nabyde v rámci dědictví jmění, jehož správou je ze zákona pověřen rodič, případně oba rodiče. Všechny podstatné úkony, které se správy jmění nezletilého dítěte, jako např. jeho prodej, proto musí být odsouhlaseny soudem, kdy právě při soudním řízení je nezletilému dítěti ustanoven opatrovník, a to od samého zahájení řízení.

Při podání návrhu na výkon soudního rozhodnutí k vymáhání výživného nezletilého dítěte od rodiče může druhý z rodičů nezletilé dítě zastupovat. Dojde-li však při provádění výkonu rozhodnutí ke střetu zájmů mezi rodičem a dítětem, musí být nezletilému účastníku řízení ustanoven opatrovník. Tak tomu je např. podal-li povinný rodič návrh na zastavení výkonu rozhodnutí s tím, že vymáhané výživné bylo již uhrazeno.¹⁷ Navazující ustanovení § 37a ZR stanoví rodičům dítěte povinnost spravovat jeho jmění s péčí řádného hospodáře. Výnos majetku dítěte je nutné přednostně použít pro jeho vlastní výživu a teprve poté pro potřebu rodiny.

2.3.2 Základní kritéria pro rozhodování soudu o svěřeni nezletilého do péče

Kritéria rozhodnutí o svěřeni dítěte do výchovy, tedy do každodenní osobní péče, jsou upravena v § 26 odst. 4. a 5 ZR. Zákonem stanovené aspekty, jež je soud povinen ve své rozhodovací činnosti respektovat, se uplatňují zejména v případech, kdy rodiče nejsou schopni se sami dohodnout o tom, komu mají být nezletilé děti svěřeny do výchovy. ZR v ustanovení § 26 odst. 4 specifikuje skutečnosti, kterými se soud musí zabývat při vlastním rozhodování. Dle citovaného ustanovení soud při rozhodování o svěřeni dítěte do výchovy rodičů sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vloh, schopnosti

¹⁶ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině, komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 139.

¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.4.1973, sp. zn. 1 Cz 28/73.

a vývojové možnosti, a se zřetelem na životní poměry rodičů. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů. Jak blíže uvádí prof. Hrušáková, tak soud podle ustanovení § 26 odst. 4 ZR: „*Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jímž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti.*“¹⁸ Jak dodává Mgr. Jonáková, tak: „*Kritéria kvality výchovných schopností jsou předmětem dlouhodobého vývoje.*“¹⁹

Uvedená kritéria představují záruku, že bude rozhodnuto v co nejlepším zájmu dítěte. Právě samotný zájem dítěte je nezbytné v rozhodovací činnosti sledovat a akceptovat. Ke každému dítěti, o úpravě jehož poměrů soud rozhoduje, musí soud přistupovat zcela individuálně a nahlížet na něj jako na jedince, který je samostatnou osobností. Podle ustanovení § 26 odst. 5 ZR: „*Soud vždy vezme v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní.*“²⁰

Podle PhDr. Bakaláře mezi základní kritéria patří zejména:²¹

- osobnost rodiče,
- vztah rodiče k dítěti,
- charakter, morálka a struktura mravních norem rodiče,
- respekt k právu dítěte stýkat se s druhým rodičem,
- vztah dítěte k rodiči,
- vzor pro vytvoření sociální, zejména sexuální role,
- úroveň vzdělání a inteligence rodiče,
- kontinuita prostředí pro dítě,
- šíře rodinného zázemí,
- biologické důvody.

---

¹⁸ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář. 4. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2009. s. 92.

¹⁹ JONÁKOVÁ, I. *Kritéria svěřeni nezletilého dítěte do výchovy.* Právo a rodina. č. 4, 2008. s. 12-13.

²⁰ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář. 4. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2009. s. 92.

²¹ BAKALÁŘ, E. *Nové pohledy na rozvodovou tematiku. Sborník statí k problematice sociálně právní ochrany nezletilých dětí.* Praha: MPSV ČR, 1993. s. 10.

Jednotlivá kritéria jsou odstupňována podle pořadí své důležitosti a každé z nich hodnotí soud samostatně a ve vzájemných souvislostech. Kritéria a jejich pořadí byla stanovena zprůměrováním jejich důležitostí od 41 psychologů pro dítě ve věku 9 let. Samotné kritérium biologických důvodů je stále diskutováno a není již do stupnice řazeno všemi odborníky, přičemž kritérium socioekonomického statusu bylo řazeno dodatečně.

(1) Osobnost rodiče

- „Ke zdravému vývoji osobnosti dítěte potřebuje vzor, výchovu má určovat psychicky zdravější rodič.“²² Z tohoto kritéria plyne, že je na prvním místě oprávněně. Osobnost rodiče je považována za nejdůležitější z hlediska zralosti. V případě rozvodu má ve výchově dítěte pokračovat ten rodič, který je psychicky zralejší a má tak lepší předpoklady pro výchovu. Samotné znaky, jež prokazují zralou povahu, tvoří například fungující osobnost, citová zralost a samostatnost, psychosociální vyspělost, orientace, nezávislost, orientace, odpovědnost aj.

(2) Vztah rodiče a dítěte

- Kritérium vztahu rodiče a dítěte je založeno na principu jejich pozitivního vztahu. Pokud nebude rodič mít vztah se svým dítětem kladný, není tak možné, aby rodič své dítě mohl vychovávat. Musí zde být přítomen motiv lásky k dítěti, který je důležitý i šířit. Je-li přítomna láska, plyne z toho i následné štěstí dítěte a klidné rodinné prostředí. V případě, že ve vztahu rodiče a dítěte motiv lásky chybí, tak z toho vyplývá, že dítě bude nadměrně připoutáno k rodiči a nebude se samostatně citově rozvíjet.

- V tomto vztahu je tím hlavním ukazatelem znalost vnitřního světa dítěte, rozeznávání kladných a záporných vlastností potomka a také účast dítěte na péči a výchově dítěte.

(3) Charakter, morálka a struktura mravních norem rodiče

- Toto kritérium se vyznačuje zejména svou nutností dobrého rodičovského vzoru při výchově svého dítěte. Správné posouzení mravních norem je v tomto případě tou nejdůležitější složkou, přičemž je na místě, aby byly zachovány navyklé normy dítěte. Protože obecně řečeno, jaké normy dítě v mládí přijme, takové bude v dospělosti předávat.

(4) Respekt k právu dítěte stýkat se s druhým rodičem

- V rámci správného vývoje dítěte, je zapotřebí, aby byli přítomni oba rodiče v rámci výchovy. Nastane-li situace, že rodič, kterému bylo dítě svěřeno do výchovy, nebude mít respekt vůči právům rodiče druhého, může dojít k popuzení obou proti sobě. V důsledku toho se dítě může cítit značně zavrženo. Pokud totiž rodič nemá značně zralou vyzrálou osobnost, tak nechápe negativní důsledky svého chování.

---

²² BAKALÁŘ, E., a kol. *Průvodce otčovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 22.

(5) Vztah dítěte k rodiči

- Jedinec, který se zabývá bližším posouzením, hodnotí jak kvalitu, tak intenzitu vztahu dítěte k rodiči, především jde-li o jejich citový vztah. Významným rizikem v případě tohoto kritéria je skutečnost, má-li dítě pozitivní vztah k rodiči, který má špatné výchovné předpoklady. K takové situaci může dojít při cílené manipulaci.

(6) Vzor pro vytvoření sociální a sexuální identity

- Kritérium tohoto charakteru je zaměřeno na skutečnost, kdy děti v průběhu svého vývoje mají přijmout svou společenskou roli v souladu se svou sexuální identitou. K získání sexuální identity přispívá zejména působení správného vzoru, kterými jsou pro dívky ženy a pro chlapce muži.

(7) Úroveň inteligence rodiče

- V případě, kdy má jeden z rodičů vyšší inteligenci, tak bude výchovné prostředí pro dítě více stimulační a dítě tak bude mít možnost rozvíjet své předpoklady. V případě, že má jeden z rodičů stejnou oblast toho, v čem dítě vyniká, je výchova vhodnější u tohoto rodiče.

(8) Šíře rodinného zázemí

- Rodinné zázemí a jeho šíře poskytuje dítěti samotnému pocit jistoty a zároveň také bezpečí. V rámci širokého zázemí lze chápat zejména prarodiče, sourozence rodičů a jejich rodinu. Vzájemný kontakt rodiny se pak odvíjí od kvality rodinného zázemí. Do popředí lze vysunout toto kritérium v případě, že se vyskytne výrazný nepoměr na straně jednoho z rodičů. Toto kritérium pak bývá řízeno v rámci výsledku svědků v souladu s opatrovnickým řízením, nikoliv posouzením na základě znaleckého posudku.

(9) Kontinuita prostředí

- Kritérium kontinuity prostředí je jistota zázemí, kde dítě vyrůstá a které je pro něj důležité. Mimo příbuzných toto prostředí tvoří například škola, zájmy, kamarádi aj. Jakákoliv změna je pro dítě stresovou situací a musí probíhat jen v závažných případech. Přerušování kontinuity prostředí může být naopak prospěšné, pokud má s původním prostředím dítě spojené jakékoliv traumatizující zážitky.

(10) Biologické předpoklady

- Kritérium biologických předpokladů je v mnoha případech přeceňováno a svěření do péče bývá postaveno na mylné tezi, že dítě patří matce, která jako jediná se o něj může a umí postarat.

(11) Socioekonomický status rodiče

- Status tohoto charakteru je představován finančními prostředky rodiče a jeho potenciál tyto prostředky dále rozšiřovat. Objem finančních prostředků pak je spojován s lepším životem, avšak tento předpoklad nemusí platit u všech případů.²³

V případě, že kritérium splňuje pouze jeden z rodičů, je mu započítán jeden bod. Za kritéria, která splňují oba rodiče, je z nich započítáno ½ bodu. Vzájemným součtem těchto bodů vznikne porovnání a na základě vzešlých výsledků je dítě svěřeno do výchovy danému rodiči, který dosáhl více bodů. V případě, že nastane situace, že dojde ke shodnému výsledku, tak je na místě uvažovat o výchově střídavé. Při posuzování jednotlivých kritérií je důležité pamatovat na komplexnost.

Nejdůležitější složkou kritérií pro posuzování výchovných předpokladů je osobnost rodiče, který bude v rámci výchovy pro dítě vzorem ke zdravému vývoji osobnosti. V rámci tohoto kritéria jsou zařazeny pojmy, jakými jsou např. dobře fungující osobnost, citová zralost, psychosociální zralost či také produktivní orientace. Podle PhDr. Bakaláře by měl mít rodič dobrou dávku lidské slušnosti a alespoň z části ucelený obraz o tom, jaký vlastně je a jak vidí své dovednosti. Rodič musí vnímat své schopnosti a vlastnosti popř. i nedostatky.²⁴ V tomto smyslu je na místě se zmínit o dalším kritériu, které je úzce spojeno se vztahem k rodiči, přičemž pozitivní vztah k dítěti, jinak také láska k němu, je jeho nedílnou součástí a podmínkou sine qua non pro jeho další normální vývoj. Z hlediska znalce by se měl odborník zaměřit na následující části; znalosti vnitřního světa dítěte, schopnosti rodiče vidět realisticky klady i zápory dítěte, účast rodiče na základních aktivitách dítěte a jeho péči. Splnění těchto tří cílů je předpokladem pro vypovězení zájmu rodiče o dítě, přičemž dochází i k vyloučení přítomnosti některého z nežádoucích motivů. Dle těchto ukazatelů bývají otcové znevýhodňováni, neboť jsou to obvykle matky, které bývají více doma s dětmi, jak dodává PhDr. Bakalář.²⁵ Struktura vlastních norem rodiče je dobrým předpokladem k formování charakteru dítěte vzhledem k budoucnosti, a toto kritérium by si rodiče měli začít uvědomovat, protože jako u jiných kritérií, rodiče budou mít tendenci sami sebe prezentovat v co nejpříznivějším světle a poukazovat na nedostatky toho druhého. Zvláštní pozornost by měla být věnována zejména zhodnocení respektu k právům druhých lidí. Je logické, že rodič musí mít předpoklady, které v zájmu dítěte budou nejpříjemnější. Aby však mohlo dítě přijmout svou roli zdravě a uspokojivě, musí mít také vhodný model. Chlapci mužský, dívky

²³ Jonáková, Eva. Kritéria svěření nezletilého dítěte do výchovy. *Právo a rodina*, 2004, č. 4, s. 12 – 14.

²⁴ BAKALÁŘ, E. *Nové pohledy na rozvodovou tematiku. Sborník statí k problematice sociálně právní ochrany nezletilých dětí*. Praha: MPSV ČR, 1993. s. 11.

²⁵ Tamtéž.

ženský. Jak dodává PhDr. Bakalář, tak podle nejnovějších výzkumů šetření normální vývoj dítěte v rodině s jedním rodičem je dosti usnadňován shodou pohlaví; chlapci se lépe adaptují u otců a dívky u matek.²⁶

V zájmu dítěte bere soud v potaz vlohly a schopnosti dítěte. Zejména pak jeho budoucí vývoj v souvislosti s životními poměry rodiny a obou rodičů zároveň. Jedná se tak zejména o zjištění stavu hmotného zabezpečení a bytové poměry, ve kterých se jedinci nachází. Zvážení zázemí obou rodičů je předmětem, který rovněž patří mezi nejdůležitější. Soud rozhoduje o tom, který z rodičů je schopen dítěti poskytnout lepší výchovné prostředí, jaké jsou jeho výchovné schopnosti a celková zodpovědnost. Také šíře rodinného a výchovného zázemí je pro všestranný rozvoj dítěte významná. Spadají sem nejen prarodiče dítěte, ale i jejich sourozenci, zejména pak i děti srovnatelného věku. „*Svůj význam zde má i prostředí, kde rodič může s dítětem trávit víkendy, letní i zimní prázdniny apod.*“²⁷ Tato kritéria ovlivňují celkovou stabilitu či nestabilitu daného výchovného prostředí. Mezi další kritéria patří to, kterému z rodičů bude dítě svěřeno do péče a zda je daný rodič schopen se dohodnout na výchově s rodičem druhým. Musí být zaručeno respektování práva druhého z rodičů, zejména zaručení podávání informací o jejich dítěti a právo na pravidelný styk s dítětem. Citové vazby jsou dalším z důležitých kritérií. Soud dále zohledňuje citovou orientaci dítěte, tedy koho z rodičů má dítě více rádo a ke komu více tíhne. Respektováním citové orientace je více méně zaručeno, že se dítě po rozvodu bude cítit v mezích možností co nejlépe ve svěřené péči, důsledkem čehož může být i samotné prospívání. Nepřihlíží se však pouze k samotnému dítěti, ale i k citovým vazbám případného sourozence, prarodiče či jiných blízkých příbuzných.

Hmotné zabezpečení rodičů je zohledněno nejen v rámci rozhodování o tom, komu z rodičů bude dítě svěřeno do péče, ale i v rámci stanovení vyživovací povinnosti rodiči druhému. Obecně rodiče dokládají výši svého příjmu. Nezřídka jsou řešeny situace, kdy rodič, který není řádně zaměstnán, ale svůj příjem si zajišťuje buď formou neoficiálního výdělků, ať již v rámci brigád či tzv. melouchů, kdy obvykle svůj příjem nedaní, či v rámci podnikatelských aktivit, kdy rovněž část či veškerý příjem řádně nezdaní, takže výši jeho příjmu nelze objektivně prokázat. V takových případech soud zjišťuje, jaké jsou výdělečné možnosti a schopnosti rodiče s ohledem na jeho vzdělání a praxi či faktické schopnosti, a to obvykle porovnáním nabídek práce příslušného či dostupného úřadu práce (dle místa bydliště

---

²⁶ Tamtéž.

²⁷ BAKALÁŘ, E. *Nové pohledy na rozvodovou tematiku. Sborník statí k problematice sociálně právní ochrany nezletilých dětí.* Praha: MPSV ČR, 1993. s.10.

rodiče) a vychází z výdělku, kterého by rodič v případě využití nabídky úřadu práce mohl dosáhnout. Pokud se rodič bezdůvodně vzdal možnosti vyššího výdělku, jsou zjišťovány průměrné výdělky v kategorii zaměstnání, kterou rodič opustil a z takového výdělku se při stanovení výživného vychází. Rodič, který má příjmy z jiné než závislé činnosti podléhající dani z příjmů, je povinen soudu své příjmy prokázat. Jestliže tak neučiní, postupuje soud podle ustanovení § 85a odst. 1 ZR, dle něhož vychází při stanovení výživného z fiktivního příjmu, o němž se předpokládá, že odpovídá 12,7 násobku částky životního minima potřebného k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb tohoto rodiče podle zákona o životním minimu.

Jde-li o rodiče, který je podnikatelem, vychází soud při posuzování jeho výdělkových možností pro účely stanovení výživného ze stavu příjmů, kterých dosáhl tento rodič podle svého daňového přiznání a jak je uvedl ve své výpovědi účastníka řízení (§ 131 OSŘ), potvrzené pak i zprávou vyžádanou od příslušného daňového orgánu k doložení správnosti výpovědi rodiče.

Je ovšem třeba provést i další dokazování ke zjištění schopností a možností tohoto rodiče z hlediska ustanovení § 85 odst. 2 a § 96 odst. 1 ZR, aby byly objasněny jeho celkové majetkové poměry.²⁸

*Při posouzení výdělkových schopností a možností otce není důvod, aby bylo vycházeno ze statisticky zjištěného průměrného příjmu, neboť jsou zde dány takové okolnosti, které odůvodňují, aby při určení vyživovací povinnosti bylo vycházeno z ust. § 85a ZR, protože otec nedoložil zdroje svých příjmů. Otec má řadu možností k podnikání, a proto je při posouzení jeho výdělkových schopností a možností na místě vycházet z 12,7 násobku životního minima jednotlivce, které dle zákona o životním minimu č. 110/2006 Sb. činí 3126,- Kč měsíčně. Otec je tak schopen dosáhnout příjmu 39.700,- Kč měsíčně.*²⁹

V tomto případě soud správně reagoval na zjevnou snahu otce své faktické (a zřejmě nedaněné) příjmy zastít tím, že přes vlastnictví společenských podílů a výkon funkce jednatele v několika společnostech prezentoval své příjmy z podnikatelských aktivit jako nulové, aniž doložil daňová přiznání či jiným způsobem svůj skutečný příjem u soudu prokázal, když současně tvrdil, že je mnoho let bez práce a žije z úspor, čemuž soud s ohledem na jeho prokazatelné výdaje v rámci životních potřeb neuvěřil.

²⁸ Rozsudek Krajského soudu České Budějovice ze dne 26.11.1993, sp. zn. 7 Co 1388/92.

²⁹ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 24.2. 2011, sp.zn. 53 Co 420/2009-77.

Ustanovení § 28 ZR řeší situace: „*Změní-li se poměry, může soud změnit i bez návrhu rozhodnutí nebo dohodu rodičů o výkonu jejich rodičovských práv a povinností.*“³⁰ Toto ustanovení zajišťuje zejména ochranu zájmů nezletilých dětí, neboť v souvislosti se změnami v poměrech na straně rodičů či na straně nezletilého dítěte může být zahájeno řízení o změně úprav poměrů nezletilého dítěte, a to jak na návrh jednoho či obou rodičů, případně jiné osoby, která se na výchově dítěte přímo či nepřímo podílí, tak z vlastní iniciativy soudu. Protože samotný soud bude mít těžko přehled o výchovných poměrech a prostředí všech dětí, žijících v jeho obvodu, je pravděpodobné, že podnětem pro zahájení takového řízení i bez žalobního návrhu bude zejména výstup z činnosti OSPOD v daném obvodu.

2.3.3 Vyjádření nezletilého dítěte

Ustanovení § 31 odst. 3 ZR pamatuje na právo dítěte podle stupně svého vývoje obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů, jež se týkají jeho osoby. Uvedená práva jsou garantována čl. 6 Úmluvy o právech dítěte, dle něhož má dítě, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se ho dotýkají a k jeho názorům má být věnována patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.³¹

Právo dítěte být vyslyšeno mu zaručuje vyjádřit svůj názor, avšak negarantuje, že jeho názoru bude vyhověno. Oprávněnost mínění dítěte se posuzuje zcela individuálně. Základním kritériem nakolik respektovat názor dítěte při rozhodování samotném, by měl být v souladu s principem nejlepšího blaha dítěte.

Nikde není přesně stanovena věková hranice dítěte, avšak relevance názoru závisí plně na věku a jeho vyspělosti. Procesní promítnutí práva dítěte na vyjádření názoru lze najít v § 100 odst. 4 OSŘ, na základě kterého má soud postupovat tak, aby byl zjištěn úsudek dítěte. Soud zjišťuje názor dítěte prostřednictvím jeho právního zástupce či OSPOD nebo také jeho výsledkem před soudem. Soudy však někdy povinnost zjistit názor dítěte opomíjejí, neboť jim zpravidla nedochází, že vedle zjištění mínění dítěte má jeho výsledek další příznivý efekt, protože dává pocit dítěti, že je potřebné a jeho názor je vyslyšen. Soudy však výsledkem před soudem využívají jen zřídka, spíše se mu vyhýbají z důvodu, že se snaží chránit dítě z obavy, že by pro něj měl samotný výsledek traumatizující zážitek. Tomuto názoru však lze často oprávněně přisvědčit, neboť oficiální prostředí soudní síně s přítomným soudcem, oděným do

³⁰ Aktuální znění: zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

³¹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.

soudního taláru, pro nezletilé dítě skutečně často představuje traumatizující zážitek, který je navíc umocněn jeho kolizním postavením mezi zúčastněnými rodiči. Předpokládá se, že dítě má ve většině případů pozitivní vztah k oběma rodičům a své vyjádření před soudem, se kterým rodičem by po rozvodu manželství chtělo nadále žít, může a často také vnímá jako zradu druhého rodiče. Proto soud často při svém rozhodování vychází z výsledků vyšetření nezletilého dítěte znalcem z oboru psychologie, v rámci kterého je stanovisko dítěte zjištěno objektivněji, než by přinesl jeho výslech u soudu.

Dítě má ze zákona právo se vyjádřit k věcem, které se ho přímo dotýkají, ale je třeba mít na paměti, že lze počítat se zkreslením celé situace. V tomto ohledu je dětská psychika na poskytnutí korektního názoru stále nevyvinutá. Je proto nezbytné náležitě posoudit, nakolik je to, co dítě řekne, věrohodné. Dítě si v tomto ohledu plně neuvědomuje význam toho, co řekne. Nejen nezralost, ale také závislost na dospělých, je dalším nebezpečím, neboť rodič, který rozhoduje o bydlení, stravě, vedení společné domácnosti aj. je tím, koho ke svému životu přímo potřebuje a na němž bývá citově závislejší než na druhém rodiči.

Na základě výše uvedených informací je potřeba počítat i s následujícími riziky, kterými jsou:

⇒ ***Dítě je snadno korumpovatelné***

- *V průběhu výchovy dítěte je potřeba, aby si osvojilo řadu návyků a povinností, které musí být zaměřeny morálně, včetně respektování hranic, pravidel a norem druhé osoby. V případě, že rodič bude vyžadovat po dítěti nepřiměřené nároky, bude proti nenáročnému rodiči v očích dítěte v nevýhodě.*

⇒ ***Dítě je snadno vydíratelné***

- *V průběhu citového vyžívání je dítě nadměrně důvěřivé, sugestibilní, snadno zranitelné a často bezbranné vůči citovému vydírání. Rodič, jež ví o citlivých místech svého dítěte, pak může často těchto míst snadno využít k citovému vydírání. Rodič si pak dítě pomyslně přetáhne na svou stranu.*

⇒ ***Dítě je snadno programovatelné***

- *Technika přesvědčování a nepřítomnost morálních zábran usnadňuje tzv. vymývání mozků dětí. Tato skutečnost je daleko snazší, než-li je tomu u dospělých. Výsledkem tohoto působení je posléze poznamenání dítěte, dá se také říci, že lze hovořit o poškození psychického vývoje. Jako příklad lze v tomto případě uvést syndrom zavrženého dítěte. Takové dítě se před soudem bude vyjadřovat nejistě, kterému*

*z rodičů dá ve výchově přednost. Takové dítě je posléze z hlediska emočního velice přesvědčivé.*³²

Z výše uvedených informací jednoznačně plyne, že ten neobjektivnější náhled na situaci bude mít takové dítě, které stále žije s oběma rodiči. V případě, že dítě žije u jednoho z rodičů, pak informativní charakter jeho vyslechnutí před soudem jednoznačně klesá v souvislosti s časem, kdy s druhým rodičem už nežije. V takové souvislosti bude chtít dítě zůstat spíše s takovým rodičem, který na něj výchovně působí a zároveň je na něm neustále závislé.

---

³² Eduard Bakalář, Daniel Novák. Vyslechnutí dítěte před soudem. Právo a rodina, 2003, č. 3, s. 5.

3. Instituty svěření do výchovy

3.1 Právní úprava institutů svěření do výchovy

ZR v ustanovení § 26 odst. 1 upravuje postup soudu před rozhodnutím o rozvodu manželství, jemuž musí předcházet rozhodnutí o úpravě práv a povinností rodičů k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu. Toto rozhodnutí zejména obsahuje výrok o tom, komu bude dítě svěřeno do výchovy, o čemž pojednává tato kapitola. Nedílnou součástí je také rozhodnutí soudu o tom, kdo z rodičů a v jaké výši bude přispívat na jeho výživu.

Práva na péči ze strany obou rodičů jsou základními právy dětí. Tato základní práva jsou v souladu s mezinárodními i ústavními dokumenty. Současně je však nezbytné akceptovat i práva rodičů na péči a výchovu svého dítěte, zejména s důrazem na práva druhého rodiče, kterému dítě do péče svěřeno nebude. Mezi další patří i právo druhého z rodičů na styk s dítětem a na poskytování pravidelných informací o dítěti.

Podle Úmluvy o právech dítěte se v čl. 7 uvádí, že: „Každé dítě, pokud je to možné, má právo znát své rodiče a právo na jejich péči.“³³

3.2 Dohoda rodičů

Novela ZR přinesla do uspořádání rozvodu nový institut společné péče. O společné výchově soud nerozhoduje, avšak schvaluje dohodu rodičů. Z dané skutečnosti vyplývá, že jsou rodiče schopni se dohodnout a taková uspořádání se vyznačují vysokou mírou flexibility a zároveň také kooperace. V tomto institutu se rodiče vzájemně respektují a uznávají také důležitost toho druhého pro jejich dítě, kdy ani rozvod tuto skutečnost nemění. Dohoda rodičů je prostředkem, který může nahradit rozhodnutí soudu o svěření do výchovy podle § 26 odst. 3 ZR. Pro jeho platnost je zapotřebí rozhodnutí o schválení dohody příslušným soudem. Výše uvedená dohoda může být uzavřena pouze mezi rodiči a soud má povinnost blíže posoudit, zda je v souladu se zájmem dítěte a navrhované řešení je tím nejlepším řešením. Soud má za povinnost se rozhodovat za pomoci takových prostředků, jakými by se řídil v případě, že by k dohodě rodičů nedošlo. Dospěje-li soud k závěru, že dohoda je v souladu se zájmy dítěte, vynese rozsudek, jímž dohodu schválí. Uvedená dohoda nenese znaky schváleného soudního smíru, jak je uvedeno v § 99 OSŘ. Ke schválené dohodě dále soud nesmí připojovat jakékoliv

---

³³ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.

dotazy a podmínky či ji schválit jen z její části. V případě, že soudce potřebuje uvedenou dohodu jakkoliv pozměnit, tak vydá rozsudek, ve kterém pouze dojde k modifikaci znění dohody. Dohoda o styku rodičů s dítětem podle § 27 odst. 1 ZR nepotřebuje schválení soudu. Toto ustanovení je speciální úpravou poměrů k § 25 a § 26 ZR, neboť se týká především jen jedné části poměru rodičů k nezletilým dětem, přičemž jde o část, kde se jedná o dohodě rodičů, aniž by byla taková dohoda schvalována soudem.³⁴

3.3 Svěření do výchovy jednoho z rodičů

Svěření do péče jednoho z rodičů je rozhodnutím o tom, se kterým z rodičů bude dítě žít ve společné domácnosti, který rodič se bude o dítě starat a rozhodovat tak o jeho běžných denních záležitostech. Nastane-li situace, že nedojde ke svěření do střídavé či společné výchovy, je dítě svěřeno do výchovy jednoho z rodičů. V takovém případě může být současně upraven styk dítěte s druhým rodičem. K soudní úpravě styku druhého rodiče s nezletilým dítětem se přistupuje v případech, kdy se rodiče nejsou schopni na realizaci pravidelného styku domluvit, často si tímto způsobem rodič, jenž nemá dítě svěřeno do své péče, zajišťuje právo na styk s dítětem, které druhý rodič ne vždy dobrovolně respektuje. Pravdou ovšem zůstává, že v případě nedostatečné vzájemné komunikace a tolerance ze strany obou rodičů ani soudně upravený styk nezaručuje, že se druhý rodič s nezletilým dítětem bude moci stýkat v termínech soudem upravených. Není bohužel nijak výjimečný postup rodiče, který má dítě svěřeno do péče, kdy si prostřednictvím dítěte „vyřizuje účty“ s bývalým partnerem a styku pod nejrůznějšími záminkami brání (např. odmítá dítě předat druhému rodiči s odkazem na předstíranou nemoc apod.).

Do 31.7.1998 bylo svěření do péče jednoho z rodičů, mimo svěření do péče třetí osobě, jednou z nejčastějších možností při řešení úpravy poměrů nezletilých dětí po rozvodu manželství jejich rodičů. S účinností od 1.8.1998 přišla jedna z největších novel, která do ZR přinesla další možnost, a to společnou nebo střídavou výchovu, níže zmíněnou. I přes tuto velkou novelu se však v rozhodovací praxi u soudů stále řeší otázka svěření dítěte do péče jednomu z rodičů. Jak uvádí prof. Hrušáková ve své publikaci, tak převažující případy svěření dětí do péče matky podle některých odborníků vychází mimo jiné z obecného podvědomí, které vychází z teze, že dítě přece patří matce.³⁵ V praxi jsou navíc známy případy, kdy, pokud jsou rodiče přibližně stejně schopni se o dítě starat a mohou rovněž zajistit odpovídající

³⁴ HOLUB, M., a kol. *Zákon o rodině*. 9. vyd. Praha: Leges, 2011. s. 84.

³⁵ HRUŠÁKOVÁ, M. *Rozvod a paragrafy*. 2. vydání. Brno: Computer Press, 2003.

ekonomické a sociální zázemí, bývá dítě svěřeno spíše matce i v případě, kdy z toho ve srovnání s ní otec vyjde nepatrně lépe. Při porovnání dětí svěřených do péče matkám a otcům bylo navíc zjištěno, jak uvádí Dr. Warshak, že neexistuje rozumný důvod k preferenci matek a negativní diskriminaci otců při svěřování dětí do péče. Dr. Warshak dále tvrdí, že: *„Psychické zdraví dítěte z výhradní péče otce bylo srovnatelné s průměrným dítětem z výhradní péče matky.“*³⁶

Z hlediska praxe se lze s tímto typem výchovy setkat nejčastěji. Při rozhodování se soud řídí ustanovením § 26 odst. 4 a 5 ZR, které bylo již rozebráno v předchozích kapitolách. Rodič, kterému dítě do výchovy svěřeno nebylo, v žádném případě neztrácí rodičovskou zodpovědnost. Z hlediska práva je rodičovská zodpovědnost zakotvena v ustanovení § 31 odst.1 ZR, jež bylo popsáno již výše. Z hlediska praktického pak rodič nemá možnost podílet se na některých aspektech, které dítě každodenně zažívá. I rodiči, jemuž není dítě svěřeno do péče, je však v rámci rodičovské zodpovědnosti ponecháno právo podílet se na důležitých rozhodnutích, kterými jsou např. volba budoucího povolání apod.

Tento způsob je nejčastějším způsobem výchovy nezletilého dítěte v době po rozvodu manželství. Jak je již výše zmíněno, tento způsob výchovy lze uplatnit všude tam, kde mezi oběma rodiči nedojde k dohodě a o výchově tak rozhoduje soud. Výhradní péče otce či matky však neznamená, jak se mnozí domnívají, že by jeden z rodičů, kterému dítě do péče svěřeno nebylo, ztrácel veškerá práva a povinnosti, která se k nezletilému dítěti vztahují. Z praxe jsou známy případy, kdy každý z rodičů si založí rodinu zcela novou, a tak dochází k uvolňování vztahu mezi dítětem a rodičem samotným. Jedná se o ztrátu vztahu s tím rodičem, se kterým dítě nezůstává po rozvodovém řízení.

*K rozhodnutí o svěření nezletilých dětí do výchovy jednomu z rodičů nemá konstitutivní účinky ve vztahu k vyživovací povinnosti, která váže současně oba rodiče bez ohledu na to, kterému z nich byly děti rozhodnutím soudu svěřeny do výchovy. Počátek stanovení vyživovací povinnosti se proto neváže na právní moc rozhodnutí soudu o svěření nezletilých dětí do výchovy jednomu z rodičů, nýbrž na okamžik faktické změny poměrů, tedy okamžiku, kdy jeden z rodičů přestal vyživovací povinnost určitým způsobem a v určitém rozsahu plnit, a to v případě nezletilých dětí za období až tři roky zpětně; v případě dětí zletilých lze výživné přiznat pouze k okamžiku zahájení soudního řízení (§ 98 odst. 1 zákona o rodině).*³⁷

---

³⁶ WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996. s. 117.

³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 26.1.2006 sp. zn. IV. ÚS 257/05.

Tento nálezn Ústavního soudu ČR reaguje na situace, kdy např. jeden z rodičů opustí společnou domácnost, případně žije společně se zbytkem své rodiny, ale vyživovací povinnost neplní, avšak návrh na stanovení výživného je podán až později. Je logické, že rodič, který nezletilé dítě zajišťuje v rámci každenní péče, nemá nejen časový prostor, ale obvykle ani dostatek finančních prostředků na právní pomoc ani psychickou kapacitu, aby vzniklou situaci bezprostředně řešil. Často se také rodič, jenž má dítě v své faktické péči, snaží situaci zvládat za pomoci příbuzných, většinou svých rodičů a k soudnímu řízení se uchyluje až v okamžiku, kdy je jeho finanční situace dále neudržitelná. Protože je však vyživovací povinnost obou rodičů dána zákonem a obecná promlčecí doba dle občanského zákoníku činí 3 roky, poskytuje mu zákon možnost domáhat se určení výživného soudem až 3 roky zpětně od podání žaloby k soudu. Uhrazená část výživného za dané období se od vypočtené dlužné částky odečte.

3.3.1 Výhradní péče matky

O svěření dítěte do péče je žádáno zejména ze strany matek. Otcové v tomto případě s tímto typem uspořádání souhlasí. Jsou patrné případy, kdy je neúplná rodina tvořena pouze matkou s dětmi. V takových případech pak chybí socializační vliv otce, což ve svých důsledcích posiluje určitý typ feminizace výchovného procesu, kdy dítě je od samého dětství obklopeno zejména ženami. Jak uvádí Mgr. Radimská, tak: „*Rozvod znamená v drtivé většině případů narušení či oslabení kontaktů mezi otcem a jeho dětmi.*“³⁸ Mgr. Radimská dále dodává, že i přes formální rovnost preferují soudy svěření samotného dítěte do výhradní péče matkám a tato skutečnost má své základy především v úplných rodinách, kde jsou to právě matky, které zastávají každodenní úkony, které jsou spojeny s péčí o děti. Dítěti je matka tak stále k dispozici. Soudci se tak domnívají, že po rozvodu manželství mohou pro matku zajistit kontinuitu, jež je ovšem pouze izuloidní, jelikož pak už reprezentují jen samy sebe.³⁹

Řada autorů poukazuje na skutečnost, že za pomoci tohoto rozhodnutí matka samoživitelka tak na sebe přebírá rozhodnutí a povinnosti, které jsou spojené s péčí o děti, zajištění jejich běžných potřeb a přebírání částečné role otce v rodině. Zmíněný odchod otce znamená také zhoršení ekonomické situace rodiny, kdy matka vlastním přičiněním musí zajistit zvýšení příjmu neúplné rodiny. Takové případy však vedou k situacím, kdy matka je frustrována a často stresována finančními starostmi.

---

³⁸ RADIMSKÁ, R. *Péče o děti po rozchodu rodičů*. Sociální politika, č. 11, 2002. s. 20.

³⁹ Tamtéž.

Pro celkový zdravý vývoj dítěte je však důležitý i kontakt s otcem, přičemž jedná-li se o děti nižšího věku, je tato potřeba o to větší. Malé děti jsou jen těžko schopny chápat situaci, ke které došlo v rámci rozvodu.

Jak dodává JUDr. Luňáčková k této tématice, tak: „*Je obtížné pochopit rozhodnutí soudu, který svěří děti mladšího školního věku do výlučné péče matky, která odešla z domova z důvodu navázání nového partnerského vztahu a snažíci se dětem vytvořit novou rodinu jinde a děti odvyknou od otce a příbuzných z jeho linie.*“⁴⁰

3.3.2 Výhradní péče otce

Jak říká prof. Matějček, tak otcové s výhradní péčí o děti a matky v tomtéž postavení mají mnoho problémů totožných:⁴¹

- ⇒ *Otcové musí v jedné osobě převzít odpovědnost za domácnost a děti (což je pro dvě osoby daleko snazší).*
- ⇒ *Kombinace emocionálního stresu, nároků povolání, úkolů v domácnosti, odpovědnosti v péči o děti znamená méně pozornosti pro děti (děti jsou v takovém snížení rodičovského dohledu znejistěny frustrací a nejistotou – jsou těžko zvládnutelné).*
- ⇒ *Otcům, jimž bylo svěřeno dítě do výchovy, může toto svěření přinášet určitý typ handicapu ve schopnosti reagovat na emocionální potřeby svých dětí.*
- ⇒ *Dovednosti v péči a výchově jsou pouze jednou složkou dobrého rodičovství.*
- ⇒ *Mezi nejdůležitější patří posouzení toho, jak otcové s výhradní péčí zvládají chování svých dětí.*
- ⇒ *Děti ve výhradní péči rodičů opačného pohlaví vykazují více poruch chování, více úzkosti a nižší míru sebeúcty, nežli děti v péči rodiče stejného pohlaví.*

I přes skutečnost, že otcové mají obrovskou vůli po tom, aby jim byly děti svěřeny do vlastní péče, naráží se zde na řadu neznámých problémů. S ohledem na výše uvedené problémy se tím největším zdá být zejména skloubení péče o děti a práce. V mnoha domácnostech se otcové nikdy každodenní péči o dítě nevěnovali. V případě, že byli ženatí, tak si užívali čas, který trávili s dětmi, pomáhali jim, podporovali je v jejich úspěších i neúspěších, ale současně měli snadný únik do práce. Avšak změní-li se tato situace a otec se

⁴⁰ LUŇÁČKOVÁ, O. *Muži versus ženy – právní úprava střídané výchovy*. Právo a rodina. č. 10, 2011. s. 17.

⁴¹ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vydání. Praha: Portál, 1994.

stane otcem na plný úvazek, nastává krušná situace. Jak uvádí Smith, tak se stává, že muži začnou využívat svoji práci jako výmluvu na to, že se málo starají o domácnost a očekávají, že děti doma uklidí, připraví jídlo a postarají se jak o sebe, tak i své sourozence.⁴²

Pokud soud rozhodne o výhradní péči otce, lze výhodu spatřovat zejména tehdy, je-li dítě - chlapec vychováván rodičem stejného pohlaví, což je významnější především u dětí staršího věku. Existuje však předpoklad, že může být otec vzorem, jenž bude dítě následovat.

3.3.3 Uspořádání styku rodiče s nezletilým dítětem a jeho úprava

Z rodičovské zodpovědnosti vyplývá právo rodiče na realizaci jeho práv a povinností k nezletilému dítěti. Jedná se zejména o styk s dítětem a následné výchovné působení na něj. Právem na styk dítěte s rodičem se zabývá především Úmluva o právech dítěte, která je svým charakterem mezinárodní smlouvou prezidentského charakteru, a proto vyžaduje svou ratifikaci souhlasu obou komor Parlamentu ČR a Vlády ČR. Samotný obsah úmluvy se ve svých člancích věnuje úpravě styku dětí s rodiči komplexně. Zákon v takové situaci myslí zejména na situace při styku s dítětem ve větším rozsahu a z různých hledisek. Je jen na samotných rodičích, jak se k dané úpravě styku postaví.

Rozhodování soudu v tomto případě je většinou vedeno tak, aby bylo co nejefektivnější a zároveň aby soud zachoval co nejoptimálnější rodinné prostředí. Nejsou-li však rodiče schopni se na úpravě styku dohodnout, je jen na soudu, aby styk dítěte s rodičem, se kterým nežije ve společné domácnosti, co nejhodnějším způsobem upravil.

I přes to, že dohoda o úpravě styku, která je uzavřena mezi rodiči, nevyžaduje následné schválení soudem, jsou z praxe patrné případy, kdy je podán návrh na schválení takové dohody. Nejčastěji se jedná o rozvody, které se řídí ustanovením § 24a ZR. Rozvod podle tohoto ustanovení zákona je komplexním řešením porozvodových vztahů i přes to, že schválení dohody soudem dává rodičům pevně danou jistotu. Tato soudem schválená dohoda se dá následně považovat i za exekuční titul, na jehož základě lze dohodnutou úpravu vynutit.

Není možné, aby jeden z rodičů byl omezen na svých rodičovských právech pouze z důvodu výkonu povolání a s tím souvisejícím rozsahem a rozvrhem pracovní doby, který, byť není v současnosti výjimečný, není také úplně standardní. Žádný z rodičů nemůže být omezen na svých rodičovských právech z důvodu výkonu povolání a s tím souvisejícím rozsahem a rozvrhem pracovní doby. Úkolem soudů je totiž upravit styk rodičů s dětmi a nikoliv jej omezit

---

⁴² SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004.

či dokonce vyloučit. Na druhé straně nelze připustit, aby úprava styku závisela pouze na libovůli či na momentálních možnostech a ochotě či neochotě jednoho z rodičů (ať již otce nebo matky).⁴³

Ústavní soud ČR tímto nálezem reaguje na situace, kdy např. pracovní doba rodiče, jenž nemá nezletilé dítě ve své péči, není pro dobu styku s dítětem ideální, nevylučuje však možnost styku v jeho volném čase, přesto druhý rodič v daném čase realizaci styku prezentuje jako nemožnou. Navíc nezřídka rodič, mající dítě ve své péči, se snaží styk druhého rodiče s dítětem omezit či znemožnit právě argumentací o nevhodnosti doby styku s odkazem na denní režim dítěte a jiné vyspekulované důvody, přestože možnost styku není fakticky vyloučena a dítě zásadním způsobem neomezuje či neohrožuje jeho životní režim. V řešeném případě soud stanovil otci styk s dítětem na každou neděli, čímž na jedné straně matce omezil způsob trávení víkendů, na straně druhé soud zvolil takovou formu styku, která byla v zájmu zachování vztahů nezletilého dítěte s otcem žádoucí.

3.3.3.1 Styk s dítětem ze strany rodiče

Je-li dítě pro dobu po rozvodu svěřeno do výhradní péče jen jednoho z rodičů, bývá s řízením o úpravě styku spojena i otázka stanovení rozsahu styku nezletilého dítěte s rodičem. „Dítě má podle čl. 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte právo na styk s oběma rodiči.“⁴⁴ Rodič, který nežije s dítětem ve společné domácnosti, má legitimní právo se i nadále podílet na jeho výchově, a to jak v co nejširším rozsahu, tak i ve vztahu k informovanosti ve školském zařízení, u lékaře aj.

Pokud jsou rodiče schopni se dohodnout mimosoudně, podle § 27 odst. 1 ZR nepotřebuje dohoda rodičů soudní schválení. Tato dohoda vychází ze soudní praxe, kdy se osvědčilo ponechat dohodu o styku nezletilého dítěte s rodičem na samotných rodičích, a to bez jakéhokoliv zásahu soudu. Soud upraví styk rodiče s nezletilým dítětem jen v takovém případě, kdy rodiče nejsou schopni se na styku dohodnout. V případě soudního řízení se lze nejčastěji setkat s následujícími variantami úpravy styku:⁴⁵

---

⁴³ Nález Ústavního soudu ze dne 11.5.2005, sp. zn. II. ÚS 554/04.

⁴⁴ ČERNÁ, I. *Role orgánů SPOD při realizaci práva dítěte na styk s rodičem, jemuž po rozvodu nebylo svěřeno do péče*. Právo a rodina. č. 10, 2007. s. 13.

⁴⁵ KOVÁŘOVÁ, D. *Styk rodičů s nezletilými dětmi*. Právo a rodina, č. 3, 2006.s.1-8.

(1) Matka připouští situaci, kdy bude dítě dávat otci ke styku, ale za rozdílných představ rodičů o podobě a zvoleném rozsahu styku

- V tomto případě postačí, když soudce pomůže rodičům nalézt vhodné a proveditelné řešení.

(2) Matka připouští situaci, kdy je ochotna poskytnout otci styk s dítětem a to pouze za předpokladu, že budou naplněny předem stanovené podmínky

- Tento případ vychází ze skutečnosti, že matky v předchozím řešení vychází ze špatné zkušenosti a na tomto základě se může vyskytovat vina na obou stranách. Zde je patrné, že je zapotřebí ze strany soudu poučit oba rodiče o jejich právech a povinnostech k nezletilému dítěti.

(3) Matka nepřipouští, aby otec byl ve styku s dítětem, tato možnost se zcela zamítá

- V tomto případě se jedná o situaci, kdy se ve sporu odráží nevyřešené vztahy, které mají oba rodiče navzájem. Soud tak musí přistoupit ke skutečnosti a řešit tak, zda jsou dány podmínky či omezení nebo zákaz styku rodiče s dítětem. Pokud výše uvedené podmínky či určitá omezení dána nejsou, pak jsou dodatečně upraveny.

Úprava styku rodiče s dítětem je závislá na mnoha okolnostech, a to jak ze strany rodičů, tak ze strany nezletilých dětí. Povinností soudu je pečlivě přezkoumat, jaká konkrétní úprava styku bude odpovídat zájmu dítěte.

Pokud je upravován styk sourozenců s rodičem, není nutné, aby byl pro všechny děti upraven styk stejným způsobem. Pro sourozence s velkým věkovým rozdílem a odlišnými zájmy bude pro vztah s rodičem tato varianta mnohdy výhodnější. Jsou-li pak přítomni sourozenci rozdělení mezi rodiče, měla by úprava styku podporovat jejich vzájemný vztah.

Nejdůležitější složkou, kterou je potřeba posoudit, je zhodnocení věku a zdravotního stavu dítěte v souladu s jeho citovým vztahem k rodiči, kterému do péče svěřen nebyl. Je nezbytné brát zřetel denního režimu dítěte, včetně rozvrhu a jeho denních povinností i mimoškolních aktivit. Mezi další posuzovatelné složky bezesporu patří osobní a majetkové poměry obou rodičů, jejich časové možnosti a vzájemné vztahy rodičů, popřípadě také vztah dítěte k novému partnerovi rodiče. Na výše uvedených faktorech velice záleží zejména proto, aby si dítě k rodiči udrželo úzký citový vztah a nedošlo tak k jejich vzájemnému odcizení.

Nejvhodnější formou styku je volné pokračování rodinného vztahu, kdy posléze dochází k dohodě rodičů, kteří rozumným způsobem zvažují všechny okolnosti a jsou ochotni a schopni se dohodnout na optimálním časovém rozvrhu a zvolené formě styku. Soud v takovém případě není nucen jakýmkoliv způsobem zasahovat.

Osobní styk lze však následně upravit i za pomoci písemné či telefonické podoby. V současné době i za pomoci výpočetní techniky. Je však na rodiči oprávněného ke styku s nezletilým dítětem, jak je ochoten k takové formě přistupovat, neboť se jedná o případy, které nejsou řešeny soudně, ale vzájemnou domluvou obou rodičů. Na rodiči povinném leží odpovědnost, jak z hlediska svého výchovného působení dítě k takovému styku připraví. Je jeho povinností ve stanoveném termínu a po stanovenou dobu zajistil dítěti možnost realizace takového způsobu styku (prostor u PC, či telefonu). Po rozhodnutí o takové formě styku musí být stanoveno, kdy bude styk probíhat, jakou formou a u jakého přístroje má být dítě přítomno.

3.3.3.2 Styk s dítětem ze strany třetí osoby

V rozsudku, který soud vydá, může být upraven i styk dítěte s prarodiči či sourozenci. Takováto úprava styku dítěte s prarodiči či sourozenci se volí za situace, kdy to vyžaduje zájem dítěte na jeho výchově a poměrech v rodině. V případě sourozenců se jedná zejména o úpravu styku se zletilými sourozenci, protože styk s nezletilými sourozenci může být upraven v rámci styku s druhým rodičem, který má ostatní sourozence v péči. K úpravě styku se sourozenci i prarodiči se přistupuje zejména v takových situacích, kdy může dojít k ohrožení ztráty kontaktu s částí své rodiny, což je vzhledem ke zdravému vývoji dítěte nebezpečnou situací. Zákon však výslovně neumožňuje upravovat styk s dalšími blízkými osobami. Pokud by vyvstala v zájmu dítěte potřeba soudní úpravy styku nezletilého dítěte se třetí osobou, musela by být podle ustanovení § 44 odst. 2 ZR omezena rodičovská zodpovědnost tomu rodiči, který brání ve styku nezletilého dítěte se třetí osobou.

3.3.3.3 Bránění ve styku a výkon rozhodnutí

Rodič, který má ve své výhradní péči svěřeno dítě do výchovy, má ze zákona povinnost dítě připravit na styk s druhým rodičem. Pokud tato povinnost není dobrovolně splněna, jedná se o bránění styku. Podle nálezu Ústavního soudu ze dne 11. 10. 2007 sp. zn. I. ÚS 420/05 *„bránění ve styku s dítětem (pokud se prokáže jako neoprávněné) je porušením práva na rodinný život, protože státní orgány mají povinnosti zajistit, aby bylo právo na styk naplňováno.“*⁴⁶

---

⁴⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 10. 2007 sp. zn. I. ÚS 420/05.

V případě, že je styk s dítětem upraven pravomocným rozsudkem soudu a rodič, který má dítě v rámci styku předávat druhému rodiči, tento rozsudek neplní, je možné u soudu požádat o výkon rozhodnutí, které řeší ustanovení § 272 – 273 OSŘ. Tato úprava se vztahuje nejen na rozhodnutí o úpravě styku s dítětem, ale také rozhodnutí o výchově nezletilých a rozhodnutí o navrácení dítěte.

Pokud soud shledá zvláštní důvody nebo v případech, kdy rodič nebyl poučen o následcích neplnění stanovených povinností, vyzve v takových případech soud rodiče, aby své povinnosti striktně plnil a zároveň rodiče poučí o možnosti výkonu rozhodnutí ukládáním pokut nebo odnětím dítěte. V ostatních případech není výzva nutná. Při neplnění zákonem stanovených povinností může soud nařídit výkon rozhodnutí uložením pokuty, která nesmí přesahovat částku 50 000 Kč. Tuto pokutu lze ukládat opakovaně. Praxe však vypovídá o tom, že soudy se při ukládání takových pokut drží zpět, protože jejich ukládáním by docházelo ke snížení celkové životní úrovně rodiny a bylo by postiženo i dítě, k jehož ochraně má pokuta sloužit. Jak dodávají i doc. Novák s PhDr. Bakalářem: „*Podle ustálené praxe soudů se však pro takové rozhodnutí vyžaduje předchozí pravomocné soudní rozhodnutí ve vykonávacím řízení o uložení pokut ve smyslu ustanovení §273 odst.1písm.a) OSŘ, které jednotlivě mohou dosahovat výše až 50 000 Kč a připadají státu, to však bohužel značně snižuje operativnost rozhodování.*“⁴⁷.

V souladu s ustanovením § 272 odst. 3 OSŘ může soud požádat OSPOD k součinnosti, jež spočívá v tom, aby vedl povinného k dobrovolnému plnění soudního rozhodnutí či soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi anebo rozhodnutí o navrácení dítěte. Výhodou uplatnění tohoto postupu je skutečnost, že není třeba výkon rozhodnutí nařizovat, neboť většina zásahů soudní moci je provázena hrocením negativních emocí mezi rodiči, což ve svém důsledku vždy negativně dopadá na dítě samotné, jehož zájmy mají být výkonem rozhodnutí naopak chráněny.

Je-li to účelné, může soud uložit bránícímu rodiči účast na mimosoudním smírčím či mediačním jednání. Náklady vynaložené na použití této varianty řešení v žádném případě nelze přenášet rozhodnutím na rodiče samotné, toto ustanovení lze smysluplně využít jen v případě, bude-li poskytováno bezplatně, nebo jeho financování bude zajištěno jiným způsobem.

Další zákonnou variantou výkonu rozhodnutí je stanovení plánu navykacího režimu, který umožní postupný kontakt dítěte s osobou ke styku oprávněnou. Stanovení plánu obvykle

---

⁴⁷ NOVÁK, D., BAKALÁŘ, E. *Styk dítěte s druhým rodičem: nový pohled na starý problém*. Právo a rodina. č. 4, 2008. s. 9.

předchází zajištění odborného vyjádření o jeho vhodnosti, obsahu, rozsahu a době trvání. Kontrolu nad plněním plánu provádí soudem pověřená osoba nebo zařízení, pokud tuto kontrolu neprovádí přímo soud. Jestliže některý z účastníků řízení plán navykacího režimu porušuje způsobem, který má vliv na jeho účel a v případech, že navykací režim neplní svůj význam, soud stanovený plán zruší a přistoupí k výkonu rozhodnutí. Tato forma realizace rozhodnutí pomáhá obnovit narušené vztahy rodiče s dítětem.

Krajní formou výkonu rozhodnutí je dle § 273 odst. 3 OSŘ odnětí dítěte a jeho předání druhému rodiči. Tato možnost se použije pouze v případech, kdy ostatní postupy soudu zůstaly bez výsledku. Odnětí a předání druhému rodiči provede soud v součinnosti s ostatními orgány. Výkon takového rozhodnutí by měl být proveden citlivě a s ohledem na ochranu práv a zájmů dítěte, pro něhož vzniklá situace může přivodit značná traumata.

Podle § 9 zákona o sociálně-právní ochraně dětí může rodič, který brání styku s druhým rodičem, požádat o pomoc OSPOD. Tento orgán je ze zákona povinen pomoc poskytnout v rozsahu svého pověření.⁴⁸ Mgr. Černá dodává: „*Pokud je tedy OSPOD požádán rodičem o pomoc s tím, že mu ze strany druhého rodiče není umožňován styk s dítětem, je povinen využít všech možností daných zákonem o sociálně-právní ochraně dětí a zákonem o rodině k zajištění jeho kontaktu s dítětem.*“⁴⁹ Pověřený sociální pracovník s bránícím rodičem v rámci preventivní a poradenské činnosti probere daný problém a zároveň ho upozorní na možné důsledky v případě dalšího bránění styku. Z hlediska dostupných možností se zde nenabízí otázka možnosti správního orgánu aktivně se zapojit do řešení rodinné situace, avšak je zde primární hledisko, zda rodič o pomoc požádal a zda existuje pravomocné soudní rozhodnutí o dané úpravě styku.⁵⁰ „*Státní orgány, pověřené osoby, školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení, popřípadě i další zařízení určená pro děti, jsou povinny oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v § 6 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí a to bez zbytečného odkladu po tom, co se takové skutečnosti dozvědí.*“⁵¹

Podle ZR se však opakované a bezdůvodné bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem považuje za změnu poměrů, která vyžaduje nové posouzení a rozhodnutí o výchovném prostředí dítěte. Pro celkové naplnění pojmu „opakovaně“ je důležité, aby k bránění došlo alespoň třikrát.

⁴⁸ WESTPHALOVÁ, L. *Možnosti zásahů státu do práv rodičů a dětí – poskytování sociálně právní ochrany.* Právo a rodina. č. 7, 2007. s. 20.

⁴⁹ ČERNÁ, I. *Role orgánů SPOD při realizaci práva dítěte na styk s rodičem, jemuž po rozvodu nebylo svěřeno do péče.* Právo a rodina. č. 10, 2007. s. 13.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Aktuální znění: zákon č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně právní ochrany dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Pokud však dochází k bránění ve styku opakovaně, vyvstává zde otázka náhrady škody, která vznikla rodiči, kterému byl styk odepřen. Podobným případem se zabýval i Nejvyšší soud ČR (25 Cdo 3390/2006), kdy se otec domáhal náhrady jízdného, které mu vzniklo jako náklad na zbytečně vykonanou cestu za synem s argumentací, že se matka dopustila porušení povinnosti připravit dítě ke styku a předat ho otci. Matka však následně na základě § 420 odst. 3 OZ prokázala, že škodu nezavinila a tak otci škodu nezpůsobila svým jednáním, protože v tomto případě odmítalo styk s otcem samotné dítě. Chyběla zde tedy skutková podstata, která by zakládala jakýkoliv náznak bránění ve styku. Dovolání otce v tomto případě není nepřipustné, a to podle ustanovení § 243b odst. 5 a § 218 odst. 1 písm. c) OSŘ. Z uvedeného je patrné, že oprávněný rodič má proti povinnému rodiči nárok na náhradu škody pouze v případě, že neuskutečnění styku je zaviněno povinným rodičem, nikoliv dítětem.⁵²

Za krajně nevhodný a v zájmu nezletilého dítěte nežádoucí je postup soudu, který se snaží styk s druhým rodičem vynutit umístěním dítěte do ústavní péče, kde by mělo dojít jednak k eliminaci předpokládaných negativních vlivů ze strany pečujícího rodiče, jednak k obnovení vztahů s druhým rodičem, který se styku domáhá.

V nálezu sp. zn. II. ÚS 1945/08 dále Ústavní soud uvedl, že " vytržení dítěte z existujícího rodinného prostředí představuje nejen zásah do soukromého a rodinného života, ale do jisté míry i zásah do osobní svobody. To rozhodně v situaci, když dítě se svým odnětím z rodinného prostředí nesouhlasí a je lhostejné, do jaké míry je toto rodinné prostředí prospěšné zájmům dítěte, které má stát povinnost upřednostňovat. V každém případě je ale dítě vytrháváno z prostředí, ve kterém je zvyklé žít a projevovat se a je možné předpokládat, že v něm bude mít zájem žít a rozvíjet se i nadále. Rodinné prostředí je tedy pro dítě prostorem svobody a jakékoliv jiné prostředí za prostor osobní svobody dítěte proto považovat zásadně nelze. Posledně uvedené platí především pro zařízení zřizovaná orgány veřejné moci, tedy především ústavní zařízení, která mají (nutně) vlastní režim, který vnucují (v souladu se zákonem) svým chovancům".⁵³

---

⁵² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.1.2009, sp.zn. 25 Cdo 3390/2006.

⁵³ Nález Ústavního soudu ze dne 2.4.2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08-1.

3.3.3.4 Vyloučení styku či omezení styku

Je obecně platné, že styk dítěte s oběma rodiči je dítěti k jeho prospěchu. Mohou se však objevit i případy, kdy při styku s rodičem dochází k ohrožení dítěte či poškození jeho fyzického nebo psychického stavu. Na tyto situace pamatuje i ZR, který tyto případy upravuje v ustanovení § 27 odst. 3. Toto ustanovení umožňuje soudu, aby určený styk rodiče s dítětem omezil či ho úplně zakázal. Při samotném rozhodování o návrhu některého z rodičů na omezení, popřípadě o zákazu styku je zapotřebí, aby byl odhalen pravý důvod, proč byl takový návrh na soud podán.⁵⁴

Omezení styku lze vysvětlit tak, že dochází ke změně v rozsahu nebo podmínkách styku dohodnutého rodiči či stanoveného soudním rozhodnutím. Jedná se zejména o případy krácení doby, kterou dítě s rodičem tráví společně nebo o prodloužení intervalu mezi jednotlivými návštěvami.

Ústavní soud ČR se ve svém rozhodnutí I. ÚS 238/05 zabýval případem, ve kterém si otec stěžoval na zúžení rozsahu styku s dítětem: „*Stěžovatel v této souvislosti odkázal na náleží Ústavního soudu ze dne 20. 1. 2005, sp. zn. II. ÚS 363/03, podle něhož ani povinná školní docházka není důvodem pro výrazné omezení styku rodiče s dítětem. V jeho případě se nejednalo o změnu poměrů, předpokládanou § 28 zákona o rodině. Dohoda, schválená předchozím rozsudkem okresního soudu, se může realizovat i poté, co nastaly změny. Obecné soudy zaměnily zájem matky za zájmy dítěte a nevypořádaly se dostatečně se skutkovými zjištěními o mnohočetných zmařeních styků nezletilého se stěžovatelem, k nimž došlo z vůle matky.*“⁵⁵

Zákaz styku dítěte s rodičem je vážným zásahem do rodičovské zodpovědnosti a soud by měl k dané situaci poskytnout odpovídající opatření. Soud by měl k takovému zásahu přistupovat pouze v krajních případech jako poslední možné ochraně před patologickými lidmi. Pod pojmem patologický člověk je myšlen rodič, který dítěti zjevně ubližuje.

Omezení či zákaz styku soud využívá pouze za situace, kdy styk dítěte s rodičem není v samotném zájmu dítěte. Jak bylo již výše zmíněno, tak se jedná o případy, kdy je ohrožováno zdraví dítěte či je popuzováno proti druhému rodiči, který má dítě ve výchově nebo dává-li rodič nevhodný příklad dítěti. Mezi nejčastější důvod pro rozhodnutí o zákazu či omezení styku patří domácí násilí. U dětí, které jsou přítomny takovému druhu

⁵⁴ PRŮCHOVÁ, B., NOVÁK, T. *Omezený styk dítěte s rodiči*. Právo a rodina. č. 3, 2004. s. 11.

⁵⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 20.1.2005, sp. zn. II. ÚS 363/03.

násilí může fyzické týrání partnera rodiče způsobovat psychické potíže krátkodobé i dlouhodobé. Rodiče si mnohdy neuvědomují, že jejich děti mohou být jejich násilným chováním poznamenány i přesto, že nejsou přímými svědky. Děti se mohou bát o život své matky, že ji tatínek ublíží a mohou tak za tyto činy cítit vinu. V tomto případě se jedná o hluboký zásah do práv a povinností rodiče, kdy soud může k omezení či zákazu styku přistoupit až po zjištění skutkového stavu věci. Mgr. Průchová s doc. Novákem dodávají: „*Zatímco do 1.srpna 1998 (účinnost velké novely ZR bylo důvodem k rozhodnutí o omezení nebo zákazu styku rodiče s nezletilým dítětem jen ohrožení tělesného zdraví dítěte (např. v důsledku toho, že rodič, který neměl dítě svěřeno do své výchovy, trpí přenosnou chorobou), od uvedeného data je důvodem takového rozhodnutí také ohrožení duševního zdraví dítěte (v důsledku pomalého odeznívání odrazů rozvratu manželství rodičů, v citové sféře dítěte, v důsledku nevhodného životního příkladu, ohrožování mravnosti, narušování výchovného úsilí ostatních členů rodiny apod.) stejně jako jiné skutečnosti mající zásadní negativní vliv na zájem dítěte v nejširším smyslu.*“⁵⁶ K posouzení takové situace se následně využívá znaleckých posudků z oblasti psychologie.

*Zájem dítěte jako přední hledisko při jakékoli činnosti týkající se dětí ve svém čl. 3 reflektuje totiž skutečnost, že jakkoli lze považovat za přirozené a žádoucí, aby dítě bylo vychováno svými rodiči, nelze odhlédnout od toho, že i dítě samo je bytostí jedinečnou, nadanou nezadatelnými, nezczitelnými, nepromlčitelnými a nezrušitelnými základními právy a svobodami, tedy bytostí, které by se mělo dostat při jejím vývinu toho nejlepšího, totiž toho, aby výše uvedené atributy nezůstaly prázdnými slovy.*⁵⁷

V případě, že v době vyhlášení rozsudku nebude zcela jasné, jak se bude dále situace vyvíjet, soud zpravidla bude omezovat či zakazovat styk na dobu neurčitou.

3.4 Společná a střídavá péče

Novela ZR č. 91/1998 Sb. zavedla nové instituty, které vnesly do českého rodinného práva velkou změnu. Tento institut lze považovat za nový, protože do našeho právního řádu vstoupil až s novelou ZR z r. 1998. Podle ustanovení § 26 odst. 2 ZR společnou a střídavou péči vykládá tak, že jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem,

---

⁵⁶ PRŮCHOVÁ, B., NOVÁK, T. *Omezený styk dítěte s rodiči*. Právo a rodina. č. 3, 2004. s. 12.

⁵⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 19.4.2001, sp. zn. 695/2000.

může soud svěřit dítě do péče společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.

Z výše uvedeného ustanovení vyplývá skutečnost, že společná a střídavá výchova si klade jako základní kritérium blaho dítěte. Jedná se tedy o to, jakým způsobem budou co nejlépe zajištěny zájmy a potřeby samotného dítěte.

Společná či střídavá péče může být nařízena i bez potřebného souhlasu jednoho z rodičů – viz *nález ÚS sp.zn. III.ÚS 1206/09*: „*jestliže nesouhlas matky byl ve skutečnosti jedinou překážkou pro výrok o střídavé výchově nezletilé (jako znalcem deklarované optimální variantě, zcela vyhovující zájmu dítěte), pak jej musí soud i bez návrhu podrobit zkoumání a učinit předmětem dokazování. Nesouhlas matky se střídavou péčí může být relevantní pouze tehdy, je-li vybudován na důvodech, jež jsou způsobitelné intenzivním způsobem negativně zasahovat do zájmu dítěte. Soud nemusí takové dokazování provádět, je-li nesouhlas rodiče založen jen na zjevně iracionálním nebo nepřezkoumatelném důvodu. Jestliže půjde o tento iracionální či nepřezkoumatelný důvod, anebo bude v řízení prokázáno, že jde o nesouhlas spočívající na důvodu prokazatelně nemajícím negativní vliv na zájem dítěte, nemohou soudy na tomto nesouhlasu vystavět rozhodnutí, kterým návrhu na svěřeni dítěte do střídavé (společné) péče nevyhoví.*“⁵⁸

Jednou z nejtypičtějších situací, se kterými jsme se setkávali, byly ty, že se rodiče rozešli a dítě bylo svěřeno do výchovy jednoho z nich.⁵⁹ Avšak jak JUDr. Novotná dodává situaci: „*Styk druhého rodiče s dítětem, je rozhodnutím soudu stanoven jednou za 14 dní od pátku 17 hodin do neděle 18 hodin. Rodič si pro dítě přijede a je mu oznámeno, že dítě má zvýšenou teplotu a nikam nepojede. Rodič přijede za dalších 14 dní, ale je mu oznámeno, že dítě má průjem a není mu dobře. Za dalších 14 dnů nikdo nepřijde otevřít, pak se rodič, který má dítě v péči, vyjádří, že sám musel k lékaři a dítě měl s sebou. A tak vznikají situace, kdy se rodič a dítě nevidí šest týdnů a u malého dítěte dochází k odcizení a k tomu, že se s druhým rodičem později ani nechce vidět. Přitom není nic snadnějšího, než do rozhodnutí soudu napsat, že v případě nemoci má rodič právo si dítě převést do svého bytu, povinnost zajistit lékařskou péči a léčebný režim a v případě, že nebude vhodné dítě převážet, rodič, který má dítě ve výchově, musí pobyt druhého rodiče u lůžka dítěte strpět.*“⁶⁰ Společnou či střídavou péčí lze zabránit hlavně sporům rodičů o děti, což představuje stále velký problém, jak dodává autorka článku JUDr. Novotná: „*Vždyť dítě má trauma z toho, že se máma a táta už nemají*

⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 23.2.2010, sp.zn. III.ÚS 1206/09.

⁵⁹ NOVOTNÁ, V. *Spory rodičů o děti – stále velký problém*. č. 10, 2007. s. 3.

⁶⁰ Tamtéž s.3.

rádi, že druhý z rodičů již s nimi nebydlí a co víc, v domácnosti se objevuje jiný muž nebo žena. Pokud jsme schopni se do této situaci vcítit, přiznejme si, že i pro nás by to bylo trauma, vidět v našem soukromí cizí osobu, která zrovna nemá naše sympatie. A jak to má zpracovat dítě?“ Je tedy zapotřebí uvést, že právě společná či střídavá péče je v tomto případě to nejvhodnější řešení jak do budoucna sporům o dítě zabránit.⁶¹

3.4.1 Společné znaky společné a střídavé péče

Jak je výše uvedeno, tak tento institut je zakotven v českém právním řádu již 14 let. Z judikatury je zřejmé, že i před tímto výslovným zakotvením společné a střídavé výchovy, bylo možno takto upravit vztah rodičů k dětem. V minulosti tento zákon totiž takovou úpravu považoval za nejvhodnější a to z hlediska zájmu dítěte. Z rozhodnutí soudů bylo však patrné, že v takovýchto případech soudy dospívaly k rozhodnutí na základě toho, že tuto úpravu navrhovali samotní rodiče a v podstatě se na tomto uspořádání sami dohodli. Podle novelizované úpravy zákona je patrné, že pro svěření dítěte do společné či střídavé výchovy je nezbytné splnění několika podmínek. Jedno z kritérií tvoří způsobilost obou rodičů dítě vychovávat, dále také zájem obou rodičů o výchovu. Zmínění této podmínky se může zdát mnohdy zbytečné, protože je velmi obtížně představitelné, že by soud svěřil do výchovy dítě tomu z rodičů, který není způsobilý dítě vychovávat. Další z předpokladů tvoří pravidlo, že společná a střídavá výchova je v zájmu dítěte a jeho potřeby budou zajištěny lépe, než v případě svěření do výhradní péče. Samotný prospěch dítěte je tady sledován zejména v zájmu a osobnosti dítěte. Lze dodat, že je podstatné, aby blaho dítěte představovala skutečnost, aby dítě po rozvodu nepřišlo ani o jednoho z rodičů. Je zde patrná celá řada důležitých předpokladů, na jejichž splnění závisí úspěšnost fungování společné a střídavé výchovy. U obou těchto typů výchovy rodiče nesmí své děti „poštvávat“ proti druhému z rodičů, neboť by tato skutečnost vedla pouze k rozvratům vztahů a nepříznivé atmosféře.

Z praktického hlediska oba tyto typy institutů představují nové způsoby péče o nezletilé děti po rozvodu rodičů. Jak uvádí prof. Hrušáková, tak byl institut společné i střídavé výchovy zaveden do českého právního řádu pod vlivem zahraničních úprav, avšak v případě společné výchovy došlo podle ní k nepochopení v těchto zahraničních úpravách: *„joint custody neboli gemeinsame Obsorge znamená jedině: ani po rozvodu rodič, kterému nebylo dítě svěřeno do přímé výchovy (ve smyslu péče o dítě), neztrácí právo rozhodovat*

---

⁶¹ Tamtéž s. 2.

o podstatných záležitostech týkajících se dítěte.“⁶² Prof. Hrušáková dále uvádí, že tato úprava společné výchovy v českém právu existuje již od 1.1.1950, s účinností zákona o právu rodinném.⁶³

3.4.2 Společná péče

Na základě velké novely ZR byla spolu se střídavou výchovou zavedena nově také úprava společné výchovy.⁶⁴ Institut společné výchovy a péče je z největší pravděpodobností tím nejideálnějším řešením. Je potřeba říci, že je zároveň velice obtížným stavem, k jakému po rozvodu může dojít. Každý z rodičů je oprávněn podílet se na výchově stejným způsobem. Základní podmínku pro společnou výchovu však tvoří společné bydliště rodičů. V této souvislosti je tento institut řešením v případě, kdy rodiče i po rozvodu nadále zůstávají spolu v určité formě soužití. Jedná se o např. následující situace: bydlí spolu, podílí se společně na úhradě nákladů na bydlení a jiných potřeb, zabezpečují potřeby dítěte i jeho školní a mimoškolní aktivity či vzdělávání nebo volný čas. S otázkou výchovy je vždy spojena i otázka výživného. Přičemž není tedy možné, aby byla v rámci opatrovnického řízení řešena jen jedna z těchto otázek. Výživné v tomto smyslu patří neodmyslitelně k výchově, přičemž se na tom v řízení mohou či nemusí rodiče společně dohodnout.⁶⁵ Co se týká otázky výživného, nabízí se otázka, zda by měl soud v rámci rozhodování o svěřeni do společné péče také rozhodovat o výživném. Řada autorů k tomuto dodává, že je možné o výživném rozhodovat, protože je s ním úprava výchovy úzce spjata. Má-li opatrovnické řízení skončit dohodou rodičů, podle které bude nezletilé dítě ve výchově jen jednoho z nich, pak je zásadní, aby se dohodli i na výši výživného a přispívali tak na výživu svého dítěte. Ten z rodičů, který právě nemá dítě ve své péči, platí k rukám druhého rodiče dohodnuté výživné.⁶⁶ Jak dodává JUDr. Holub a kol. „že pokud by proti jednomu z rodičů byl veden výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy, bylo by dítě zvýhodněno zajištěním druhé třetiny mzdy povinného“.⁶⁷ Dle opačného názoru se ovšem „s pojmem společné výchovy stanovení výživného vylučuje, neboť právě ve společné výchově je zahrnuta i společná úhrada materiálních potřeb dítěte“⁶⁸

---

⁶² HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 94.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ PRŮCHOVÁ, B. *Slušný rozvod*. Brno: Era group, spol. s. r. o., 2002. s. 20.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž s. 21.

⁶⁷ HOLUB, M., NOVÁ, J., HYKLOVÁ J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 8. vyd., Praha: Linde, 2007, s. 65.

⁶⁸ Tamtéž s.65.

Jak je uvedeno výše, společná péče je založena na tom, že oběma rodičům je zachována možnost vychovávat dítě ve stejném rozsahu. Je zároveň posilován pocit společné zodpovědnosti. Tato skutečnost také poukazuje na zachování práva dítěte na výchovu ze strany obou rodičů a práva rodičů jsou založena na principu podílet se na ovlivňování a vytváření budoucnosti pro své dítě. Podle Dr. Warshaka je společná péče považována za optimální stav, kdy oba rodiče jsou přesvědčeni, že ten druhý je pro dítě důležitý, že ten druhý je dobrým rodičem a že mají možnost žít blízko sebe. Dále dodává, že rodiče mají ke společné péči kladný postoj, řádně dodržují finanční závazky vůči sobě. Rodiče spolu spolupracují a zároveň mají navzájem slušnou úroveň komunikace a nezapojují děti do svých konfliktů.⁶⁹ V naší společnosti se tento typ výchovy vyskytuje ojediněle. Je tomu v takových případech, kdy se rodiče rozcházejí v klidu, v péči o dítě se spíše doplňují a nejsou schopni si po rozvodu zajistit samostatné bydlení. Takové řešení péče bývá spíše využíváno jako přechodné řešení a často pouze do doby, než si oba z rodičů nenajdou nového partnera a následně požádají o změnu výchovy. Je potřeba dodat, že společná péče většinou selhává, když jeden z rodičů se o dítě starat nemůže v dané míře a druhý z rodičů tak je zjevně proti takovému uspořádání. Posouzení společné výchovy oběma rodiči se koná na základě splnění všech zákonem požadovaných podmínek stanovených ZR ze strany soudce, který takovou dohodu buď schválí či neschválí. Platí zde, že soudce může takové uspořádání schválit buď s dodatky či danými podmínkami.

3.4.3 Střídavá péče

Institut střídavé péče je založen na skutečnosti, kterému z rodičů bude dítě v přesně vymezeném časovém období svěřeno do výchovy. Jedná se o stav, kdy soud přesně vymezí práva a povinnosti obou rodičů.

Střídavá péče může být v zájmu dítěte jen v takovém případě, kdy oba rodiče mají k dítěti pozitivní vztah a zároveň dítě má stejné pouto k obou rodičům. dle nálezu Ústavního soudu ČR, sp.zn. III.ÚS 1206/09, „*Zájmem dítěte nepochybně je, aby bylo především v péči obou rodičů, a není-li to možné, pak toho z rodičů, který k tomu má lepší předpoklady, mimo jiné uznává roli a důležitost druhého rodiče v životě dítěte a je přesvědčen, že i ten druhý je dobrým rodičem*“⁷⁰ Střídavá péče je založena na výrazných nárocích na výchovu z pohledu způsobilosti rodičů a jejich schopnosti se dohodnout.

⁶⁹ WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996.

⁷⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 23.2.2010, sp.zn. III.ÚS 1206/09.

Pokud spolu rodiče nežijí, jsou však stále způsobilí k výchově dětí, spolu s dalšími předpoklady, pak neexistuje důvod, aby byl zachován výchovný vzor jak matky, tak i otce a nejlépe pak obou rodičů. Je však na místě se zabývat zejména střídavou výchovou, přičemž se stále kladou vysoké nároky na kooperaci obou rodičů. Pokud soud dospěje k názoru, že jsou předpoklady výchovy splněny ve všech směrech, pak střídavou výchovu musí soud nařídit i bez samotné dohody rodičů.

Střídavá výchova tak vyžaduje vyšší míru spolupráce a komunikace, která by se zápornými vztahy rodičů byla velice obtížná či dokonce neuskutečnitelná a dítě by tak bylo podrobováno stresovým situacím.

Z výše uvedených informací vyplývá, že rodiče jsou nuceni se dohodnout na podstatných záležitostech v souvislosti se střídavou výchovou a musí být schopni kooperovat v technických či materiálních záležitostech. Lze tak vycházet ze základních předpokladů této výchovy, které jsou následující:

- ⇒ *Všichni účastníci si takové uspořádání péče přejí (včetně dětí i nových partnerů rodičů).*
- ⇒ *Prostorové a sociální poměry musí být přiměřené – dítě tak musí mít v obou domovech dostatek vlastního prostoru, musí navštěvovat stejnou školu a je třeba dbát na oblíbené aktivity dítěte.*
- ⇒ *Technická domluva možná – je potřeba, aby fungovala komunikace nejen při samotném předávání dítěte, ale také při jeho vybavení. V případě, že je na místě nutnost pořídit dítěti více oblečení či jiných věcí, tak musí být jasné, který z rodičů co a v jakém rozsahu platí apod.*
- ⇒ *Osobní rysy rodičů v přiměřeném rozsahu – rodiče se jednoduše musí umět domluvit. Nestačí ochotu jen proklamovat, ale je potřeba dokázat činy. Tato dohoda musí být ve prospěch samotného dítěte a dítě nesmí představovat prostředek v řešení konfliktů obou rodičů. Je tak důležité, aby se rodiče shodli na podobných výchovných postupech a stereotypech, které je potřeba „zajet“. Důležitým rysem je také pravidelné informování druhého rodiče o tom, co se za dobu pobytu stalo a odehrálo. Jedná se například o sdělení špatných známek ve škole či o sdělení toho, zda byla sjednána náprava. Důležitá v tomto případě je i vzájemná důvěra obou rodičů.*
- ⇒ *Rodiče se dokáží shodnout na trvalém pobytu dítěte.⁷¹*

---

⁷¹ ŠPAŇHELOVÁ, I. *Střídavá péče o děti po rozvodu očima psychologa*. Právo a rodina, č. 5, 2005.

Výhody střídavé výchovy lze spatřovat zejména v rovném podílu obou rodičů na výchově. Tato výchova se dále vyznačuje větší časovou flexibilitou obou rodičů, přičemž střídání bydliště dítěte jim dává více času pro sebe i jejich dítě. Z pohledu otců je tento typ výchovy pro ně příznivý, protože mají možnost udržet si se svým dítětem intenzivní vztah a těší se tak většinou i na důvěrné svěřeni dítěte vůči nim. Tato skutečnost je pro ně velice důležitá, protože tak dítě projeví zájem dělit se o své pocity i se svým otcem. Z pohledu dítěte lze spatřovat výhodu v tom, že v jeho životě jsou přítomni oba rodiče, na které se může kdykoliv obrátit a to zejména v takovém případě, kdy si samo nemůže pomoci.⁷²

Nevýhody střídavé péče lze vidět spíše v praktickém charakteru, kdy se jedná zejména o finanční náročnost. Zejména ekonomická stránka bývá důvodem, kdy je střídavá péče odmítána. Dítě by mělo mít stabilní prostředí pro žití, protože střídání bydliště je pro něj velice stresující. Toto napětí pramení z nejistoty, kam vlastně dítě patří, což mu znemožňuje navázat bezpečný vztah k prostředí, ve kterém žije ve výchově jednoho z rodičů.

Rozhodnutí o schválení střídavé výchovy vychází z dohody rodičů, která je považována za projev jejich schopnosti spolupracovat. JUDr. Luňáčková dodává: „*Opatrovnická řízení jsou velmi ovlivněna subjektivním názorem soudců, znalců i pracovníků OSPOD na střídavou výchovu obecně, na účastníky řízení a také jejich dosavadními životními zkušenostmi a postoji. Přitom od těchto jejich názorů a postojů je odvislá budoucnost dětí, o kterých je rozhodováno. A praxe je zavedena tak, že o takovéto důležité záležitosti v životě dítěte rozhoduje soudce, který se většinou s tímto dítětem ani nikdy nesešel. Často pak vychází z názorů pracovníků OSPOD, kteří jsou sice s nezletilými dětmi v osobním kontaktu (alespoň většinou), ale ani oni často nemají dostatečně individuální přístup k posuzovanému případu. A to ať již z důvodu širokého rozsahu působnosti a velkého množství práce, nebo z důvodu nedostatečné kvality a profesionality své činnosti.*“⁷³ Zákon však výslovně nevyžaduje, aby se rodiče na střídavé péči dohodli, avšak v případě, že jeden z rodičů se střídavou výchovou nesouhlasí, nebude zřejmě tento typ výchovy v zájmu dítěte. U takových rodičů nelze předpokládat, že se na výše uváděných předpokladech dříve či později dohodnou. „*S tím souvisí také dohoda rodičů o tom, kterého lékaře dítě bude navštěvovat (rozhodně by mělo dítě stabilně docházet k jednomu dětskému lékaři).* Mnohdy se však zcela nepřekonatelným problémem jeví dohoda mezi rodiči, kdo z nich bude uplatňovat v rámci

---

⁷² WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996. s. 164.

⁷³ LUŇÁČKOVÁ, O. *Muži versus ženy – právní úprava střídavé výchovy*. Právo a rodina č. 10, 2011. s. 17.

výpočtu daně z příjmů fyzických osob tzv. odpočítatelnou položku na dítě či děti, stejně jako dohoda o tom, kdo z rodičů bude pobírat přídavky na děti.“⁷⁴

Střídavou výchovu lze nařídit i přes nesouhlas druhého rodiče, jak bylo již uvedeno, viz nálezn ÚS I. 2234/09 ze dne 27.10. 2009: „o střídavé výchově je možno rozhodnout i tehdy, jestliže jeden z rodičů se střídavou výchovou nesouhlasí a lze-li usuzovat s ohledem na vlastnosti rodičů, že budou schopni se na výchově nezletilé dohodnout.“

S ohledem na novelu z roku 1998, kdy soudy při naprosté neochotě jednoho z rodičů rozhodovaly tak, že možnost střídavé výchovy a priority zamítaly. V současné podobě dávají větší prostor pro zkoumání skutečnosti, zda střídavá výchova nebude v daném prostředí opravdu tím nejlepším řešením a to i zejména pokud ji preferuje samotné dítě nebo pokud střídavá výchova je fakticky realizována a dítě je v ní nadmíru spokojeno.

Střídavá výchova v žádném případě nemůže představovat kompromis mezi rodiči, kteří nejsou schopni se dohodnout, komu má být dítě po rozvodu svěřeno do výchovy a následné péče. Takové řešení bývá v porozvodové úpravě nezletilých dětí stále ještě zcela výjimečnou záležitostí. Ústavní soud ČR svým náleznem ze dne 27.1.2005 sp. zn. I. ÚS 48/04 dospěl k závěru, že „svěření dítěte do střídavé výchovy rodičů nesmí být ústupkem jejich vzájemné rivality, ale vyjádřením kvalitního a pozitivního vztahu k dítěti; to předpokládá toleranci, vyspělost a dobrou vůli všech zúčastněných.“⁷⁵ Zároveň k tomu Francová a kol. dodává, že: „Rozhodnutí o střídavé výchově nezletilého dítěte by mělo vycházet z jejich společné vůle a dohody, schopnosti spolu komunikovat a spolupracovat a nezapojovat dítě do vzájemných problémů.“⁷⁶

„Řada studií dokládá, že děti a adolescenti ve střídavé výchově rodičů byli spokojenější ve svém porozvodovém uspořádání, prožívali uspokojení z bližšího vztahu se svým otcem, pocit ztráty v důsledku rozvodu nebyl tak intenzivní a stýskalo se jim po otci méně než ve výhradní výchově matky (Leupnitz, 1982; Maccoby, Buchanan, Mnookin a Dornbuch, 1993; Shiller, 1986).“⁷⁷

Střídavá výchova předpokládá ze strany rodičů hlavně toleranci, společnou vůli, ale také schopnost spolu komunikovat a spolupracovat. Mgr. Schon říká, že: „Střídavá výchova představuje nesporně finančně náročnější řešení než výchova prováděna jedním rodičem.

---

⁷⁴ PRŮCHOVÁ, B., NOVÁK, T. *Lze prosadit střídavou výchovu proti vůli jednoho z rodičů?* Právo a rodina. č. 10, 2003. s. 11.

⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2005, sp. zn. I. ÚS 48/04.

⁷⁶ FRANCOVÁ, M., ZÁVODSKÁ DVOŘÁKOVÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010. s. 16.

⁷⁷ BAKALÁŘ, E., a kol. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem. Tři studie problému – Střídavá výchova – Přenocování malých dětí – Přestěhování jednoho rodiče*. Praha: TRITON, 2008. s. 29.

*Dítě totiž má fakticky bydliště na dvou místech, a tedy potřebuje mít zařízený domov u obou rodičů. V případě placení nájemného za užívání nemovitosti rodiči dítěte je toto nájemné ve své podstatě částečně placeno dvojmo. Dítě má též zpravidla dvoje učebnice a školní pomůcky, neboť by bylo nemyslitelné jejich pravidelné stěhování z jedné domácnosti do druhé. Všechny tyto náklady potom zatěžují rozpočet obou domácností.“*⁷⁸ Nutno dodat k výše uvedeným skutečnostem, že k narušení výchovného působení může přispět i skutečnost, kdy jeden z rodičů bude nakupovat dítěti značkové věci a druhý se spokojí s oděvem méně nákladným.⁷⁹

Realizaci střídavé péče usnadňuje i novelizované ustanovení § 49 odst. 4 školského zákona, ve kterém je uvedeno:

*Pokud žák, který byl rozhodnutím soudu svěřen do střídavé výchovy rodičů^{22a)}, plní povinnou školní docházku střídavě ve dvou základních školách, vydává mu vysvědčení základní škola, v které zahájil vzdělávání dříve, pokud k tomu nebyla dohodou rodičů nebo rozhodnutím soudu určena druhá škola. Při hodnocení výsledků vzdělávání žáka za pololetí školního roku zohlední škola, která bude vydávat vysvědčení, hodnocení výsledků vzdělávání žáka druhou školou. Ředitelé škol, v nichž se žák podle věty první vzdělává, mezi sebou dohodnou pravidla spolupráce škol při vzdělávání žáka. Rozhoduje-li ředitel ve věcech uvedených v § 165 odst. 2, vyžádá si před rozhodnutím vyjádření ředitele druhé školy. Rozhodování ve věcech podle § 41, přísluší pouze řediteli základní školy, která vydává žákovi vysvědčení.*⁸⁰

Soud nesmí na tento způsob výchovy rezignovat ve svém rozhodování. Byť už v případě, že jeden z rodičů s tímto způsobem výchovy nesouhlasí.⁸¹ Ústavní soud jasně hovořil o tom, že svěřením dítěte do výlučné výchovy jednoho z rodičů nesmí představovat ústupek ve vztahu k vzájemné rivalitě obou rodičů, přičemž je na místě boj o dítě.

„Často matky u soudu se střídavou výchovou nesouhlasí, avšak uvádějí, že otci umožní s dětmi co nejširší styk. Příčiny bývají následující:

- *Určité předsudky, že bude-li souhlasit, bude považována částí veřejnosti za špatnou matku.*

⁷⁸ SCHON, M. *Střídavá výchova a vyživovací povinnost rodičů*. Právo a rodina. č. 9, 2011. s. 12.

⁷⁹ PRŮCHOVÁ, B., NOVÁK, T. *Lze prosadit střídavou výchovu proti vůli jednoho z rodičů?* Právo a rodina. č. 10, 2003. s. 11.

⁸⁰ aktuální znění: zákon č. 472/2011 Sb., školský zákon, ve znění pozdějších předpisů.

⁸¹ FRANCOVÁ, M., ZÁVODSKÁ DVOŘÁKOVÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010.

- *Souhlas je pouze deklaratorní.*
- *Předpokládaná finanční výhodnost, kdy obvykle při výlučné výchově je stanoveno výživné otci, kdežto při střídavé výchově oběma rodičům, takže v konečném důsledku může zůstat matce při střídavé výchově k dispozici menší finanční částka.*⁸²

Jak uvedl psycholog PhDr. Novák, tak střídavá výchova omezuje pocity ztráty a dochází tak i k vyrovnanosti při výchově, přičemž jsou zachovány jak mužské prvky přístupu, tak i ženské. Bez dobré vůle obou rodičů se tak může napáchat více škod než-li užitku.⁸³ S uvedeným názorem odborníka náležitě souhlasím a jak se dále uvádí, tak: „*Záleží na konkrétní situaci a to nejen na vzájemných vztazích rodičů k dítěti, ale i na vztahu rozvedených, rozvádějících se nebo rozcházejících se rodičů mezi sebou i na materiálních podmínkách, tj. na možnosti blízkého bydlení, docházky do stejné školy, návštěvách mimoškolních kroužků, dohody rodičů a o financování potřeb dítěte a v neposlední řadě též na stanovisku a přání samotného nezletilce.*“⁸⁴

Situaci, kdy probíhající střídavá péče rodičů byla matkou vyžadována i při změně poměrů, kdy se matka pracovně dlouhodobě odstěhovala na Nový Zéland a navrhovala realizaci střídavé péče formou půlročního až ročního pobytu dítěte u ní a jeho školní docházky do školy na Novém Zélandě a druhý rok u otce v ČR, řešil Ústavní soud ČR svým nálezem takto:

*Střídavá výchova by neměla znamenat střídání školního kolektivu, výchova či přesněji řečeno rozšířený styk by měl probíhat tak, že celá školní docházka proběhne v jedné zemi, letní a zimní prázdniny v druhé. Školáci jsou již mnohem více fixováni na svůj kolektiv vrstevníků a je škodlivé tento kolektiv střídat v jakémkoli cyklu. I týdenní, i půlroční střídání vytrhuje dítě z jeho dětského kolektivu a dělá z něho outsidera, protože s kamarády nesdílí společný osud. Střídání školního kolektivu v praxi může znamenat, že dítě kromě normální rodiny přijde i o normální vztahy v kolektivu, které se formují po celou dobu školní docházky.*⁸⁵

⁸² LUŇÁČKOVÁ, O. *Muži versus ženy – právní úprava střídavé výchovy*. Právo a rodina. č. 10, 2011. 17 – 18 s.

⁸³ FRANCOVÁ, M., ZÁVODSKÁ DVOŘÁKOVÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010.

⁸⁴ Tamtéž. s. 19.

⁸⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 5.9.2012, sp. zn. II.ÚS 1835/12.

4. Nový Občanský zákoník

Rodinné právo a jeho úprava se v novém ObčZ nijak nemění. S novou úpravou se včlenilo rodinné právo do občanského práva. Úpravy dosud provedené budou nadále součástí jednoho zákona. Změny lze spatřovat především ve formulacích a dále v podrobnější úpravě institutů. Proto je tato kapitola věnována shrnutí nejvýznamnějších změn, které s sebou nová úprava přináší.

V rámci této práce je na místě zabývat se pojmy, které jsou předmětem budoucí úpravy. Nový ObčZ se věnuje např. právům a povinnostem rodičů vůči dítěti, která jsou součástí i této práce. Podle § 856 nového ObčZ vznikají práva a povinnosti rodičů spojená s osobností dítěte a povinnosti a práva osobní povahy narozením dítěte a zanikají nabytím jeho zletilosti. V ustanovení § 855 nového ObčZ je výslovně zakotveno, že vzájemných práv a povinností mezi rodiči a dítětem se nemohou vzdát. V souladu s § 857 odst. 2 nového ObčZ mají rodiče právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, a to až do doby dosažení jeho plnoletosti, tj. do 18 let.

S právy a povinnostmi rodičů vůči dětem úzce souvisí i vymezení rodičovské zodpovědnosti, která je v novém ObčZ zakotvena v daleko větší míře. Oproti stávající úpravě v ZR, v němž je rodičovské zodpovědnosti věnována část druhá, konkrétně ustanovení § 31 až § 40, nová úprava je zakotvena v § 865 - § 879 nového ObčZ. V novém ObčZ je pojem rodičovská zodpovědnost nahrazen rodičovskou odpovědností.

V souladu s § 866 nového ObčZ jsou rozhodující pro rozsah rodičovské odpovědnosti zájmy dítěte.

Toto hledisko je určující vždy, ať už o dítěti, jeho osudu, jednání atd. rozhoduje kdokoli – v první řadě jím musí být veden každý orgán veřejné moci rozhodující o poměrech dítěte.

Ustanovení § 867 nového ObčZ je nejvýznamnější z hlediska ochrany, kterou stát dítěti poskytuje. Dítěti se musí dostat relevantní informace, to znamená informace kvantitou a kvalitou vyhovující tomu, aby si dítě, o kterém má být rozhodováno, a které je třeba před tímto rozhodnutím vyslechnout, mohlo vytvořit vlastní názor a tento názor sdělit. Ne každé dítě je schopné informaci správně pochopit. V takovém případě se orgánu, který ve věci rozhoduje, ukládá, aby informoval a posléze vyslechl osobu, která je schopna zájmy dítěte ochránit. V žádném případě zájmy této osoby nesmí být v rozporu s blahem dítěte. Má se za to, že dítě starší 12 let je schopno informaci přijmout a vytvořit si vlastní názor. Dítě starší 12

soud vždy vyslechne osobně, dítě mladší bude moci být vyslechnuto prostřednictvím OSPOD nebo jiným vhodným způsobem.

Pokud rodiči nějaká závažná okolnost brání ve výkonu jeho rodičovské odpovědnosti, může soud zvážit, zda nebude vhodné rodičovskou odpovědnost pozastavit, jak je uvedeno v § 869 nového ObčZ.

Ustanovení nového ObčZ § 870 – 874 jsou tradičními sankčními ustanoveními. Nedostatečný výkon rodičovské odpovědnosti povede zpravidla k jejímu omezení. Její zneužívání, či vážné zanedbávání jejího výkonu povede k odnětí rodičovské odpovědnosti. Pokud můžeme v jednání rodiče spatřit trestní souvislosti, záleží na zvážení soudu, zda tu jsou důvody pro zbavení jeho rodičovské odpovědnosti. V řízení, ve kterém soud rozhoduje o zbavení nebo omezení rodiče rodičovské odpovědnosti, je vždy na místě, aby soud před rozhodnutím zvážil, jestli je, nebo není nezbytné omezit právo rodiče osobně se stýkat s dítětem, anebo tento styk i zakázat.

Ustanovení § 876 nového ObčZ vychází z pozitivního vztahu rodičů při výkonu jejich rodičovské odpovědnosti, tedy že rodiče mají možnost se na tomto výkonu – a to nejen obecně, ale i v jednotlivých otázkách – dohodnout. V případě nebezpečí z prodlení (týká se ovšem nejen medicínských a podobných zákroků a opatření) i jediný z rodičů tu může rozhodnout nebo dát přivolení sám. Poté, kdy je to možné, má povinnost informovat druhého rodiče o stavu věci.

Paragraf 877 nového ObčZ řeší rodičovské neshody, především zahrnuje situace, které nejsou řešeny výslovně v této ani jiné části zákoníku (např. ustanovení styku rodiče s dítětem). Za významnou záležitost je vždy třeba pokládat nikoli běžné lékařské (ne nevýznamné, např. odstranění části těla, která se neobnovuje, ale jen nahrazuje apod.) a podobné zákroky (např. závažnější kosmetické zákroky) a obdobná opatření týkající se dítěte, jakož i volbu jeho vzdělání, eventuálně výběr pracovního uplatnění.

V případě, že o dítě pečuje jen jeden z rodičů, podílí se na péči o něj a jeho výchově i manžel či partner rodiče dítěte, za předpokladu, že žije s dítětem v rodinné domácnosti, tak tomu je dle nového ObčZ věnován § 885. Tato skutečnost se vztahuje i na případy toho, kdo s rodičem žije i bez ohledu na uzavření manželství, popř. registrovaného partnerství pro společné žití v domácnosti. Při rozhodování by měl soud brát v úvahu svěření dítěte do péče i jeho výchovné schopnosti, a to nejen s ohledem na samotného biologického rodiče. V případě určení osobního styku s dítětem v návaznosti na nový ObčZ je jasně dáno, že nelze převést práva na jinou osobu. Přesně se tímto zabývá § 888 nového ObčZ, který uvádí, že dítě, které je v péči jen jednoho z rodičů, má právo stýkat se s druhým rodičem v rozsahu, který je

v zájmu dítěte, stejně jako tento rodič má právo stýkat se s dítětem. Je nutno brát v potaz, že soud může takový styk omezit nebo zakázat či určit místo a jeho podmínky. Rodič má tedy v souladu s ustanovením OZ povinnost dítě na styk s druhým rodičem řádně připravit a v co nejvyšší míře spolupracovat. Z toho také plyne nově vzniklá povinnost, kterou je hlásit vše podstatné, co může souviset s dítětem a jeho zájmy.

Podle nového ObčZ účinného od 1.1.2014, je výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství upraven § 906 a § 907. Ustanovení § 906 odst. 1 nového ObčZ upravuje povinnost soudu před rozhodnutím o rozvodu manželství rodičů dítěte určit, jak bude každý z rodičů napříště o dítě pečovat, a to s uvážením zájmu dítěte. Od souhlasného stanoviska rodičů se soud může odchýlit pouze vyžaduje-li to zájem dítěte. Při tomto rozhodování vezme soud v úvahu nejen vztah dítěte ke každému z rodičů, ale také jeho vztah k sourozencům, případně i k prarodičům. V tomto směru znamená zakotvení ohledu na vztah dítěte k prarodičům jistý průlom do práv prarodičů stýkat se se svými vnoučaty. Ustanovení nového ObčZ § 906 odst. 2, účinného od 1.1.2014, pak řeší rozhodnutí soudu pouhým schválením dohody rodičů s výjimkou případů, kdy je zřejmé, že dohodnutý způsob výkonu rodičovské odpovědnosti není v souladu se zájmem dítěte. Ustanovení § 907 odst. 1 nového ObčZ upravuje možnosti rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do péče buď jednoho z rodičů nebo do péče střídavé či do péče společné. Se souhlasem rodičů může soud svěřit dítě i do péče jiné osoby, než rodiče, je-li to potřebné a v zájmu dítěte. Poslední možnost bude využívána v případech rodičů, kteří z nejrůznějších důvodů nemohou plnit či neplní svou rodičovskou odpovědnost a nezajišťují či nejsou schopni péči o dítě zajistit (může se jednat o případy dlouhodobého odloučení rodičů od dětí v případě asociálního chování obou rodičů, negativního zdravotního stavu obou rodičů znemožňujícího výkon péče, dlouhodobého zahraničního pobytu obou rodičů, ale i např. výkonu trestu odnětí svobody oběma rodiči, kdy je v zájmu dítěte jeho svěřeni do péče např. prarodičům, než umístění dítěte od výchovného zařízení). Podle ustanovení § 907 odst. 2 nového ObčZ při rozhodování o svěřeni do péče soud taktéž přihlíží k zájmu dítěte, přičemž v potaz je brána osobnost dítěte s ohledy na jeho vlohy a schopnosti.⁸⁶ Důvodová zpráva k novele nového ObčZ účinného od 1.1.2014 dále pojednává o určování vyživovací povinnosti k dětem již v rozhodnutí o výkonu rodičovské povinnosti a odpovědnosti, přičemž jsou upraveny i standardní způsoby další péče.

Lze se domnívat, že úprava, kterou zavádí nový ObčZ, s sebou nese řadu pozitivních vlivů. Jedná se o kodifikaci, která vymezuje rodičovskou odpovědnost, ve srovnání s dnešním

---

⁸⁶ ELIÁŠ, K., a kol. *Nový občanský zákoník*. Praha: Sagit, a. s., 2012. s. 393.

ZR, velice podrobně. Současná úprava je poměrně strohá, když se omezuje na objasnění pojmu, tedy vymezení, co je jejím obsahem. Nová úprava přináší řadu detailů, které nebyly dosud zakotveny. Zpravidla se jedná o problémy, které se v praxi často objevovaly, a při stávající úpravě bylo obtížné ji aplikovat. Jak dalece se podaří nové úpravě problematické aspekty odstranit, ukáže až soudní praxe.

5. Závěr

V závěru je na místě zhodnotit informace, jež tvoří koncept této práce. Rozvod je obecně tématem rozsáhlým, avšak z hlediska praxe má na všechny zúčastněné negativní vliv. Ať si tuto skutečnost všichni zainteresovaní uvědomují, či nikoliv, tak zejména dítě je tou největší obětí. Rozvod samotný představuje jednu z nejbolestivějších životních situací a zejména pak pro dítě je nejen reálnou skutečností, ale také emoční zátěží v souladu se všemi okolnostmi, které se kolem něj odehrávají. Před rozvodem však dítě ubránit nelze. V době ukončení manželství dítě ztrácí pocit bezpečí, který mu může vynahradit snad jen následná péče rodičů v co nejvyšší míře. Soudce musí velice citlivě zvážit všechny okolnosti řešeného případu, včetně kladů i záporů a nalézt nejvhodnější řešení. Nejideálnější cestou vždy je, když jsou rodiče schopni se dohodnout. Ohlédneme-li se na citlivost rozvodové situace, je potřeba pracovat s celým možným potenciálem rodiny. Rodiče často nabývají pocit, že to nejlepší, co mohou svým dětem poskytnout, je finanční zabezpečení, avšak tato myšlenka je zcela mylná, protože dítěti je potřeba dát více, a to zejména kvalitní zázemí a pocit bezpečí a lásky.

V současné době se lze setkat se stále se navyšujícím počtem návrhů na rozvod manželství. Každoročně se rozvodová tendence zvyšuje a pravděpodobnost poklesu do budoucna není reálná. Příčiny, jež způsobují rozvrat rodiny, jsou různé. Jedná se například o nevěru, rozdílné povahy či jiné psychopatologické jevy, jež rodinu dokáží rozvrátit. V mnoha případech ani nelze zjistit hlavní příčinu rozvodu.

Problematika rozvodu manželství a úpravy poměrů nezletilých dětí je právně řešena především v ZR. Výchova nezletilých dětí v případě odloučení rodičů může probíhat různými způsoby, a to formou výchovy společné, střídavé či výhradní péčí jednoho z rodičů. Nejvhodnějším řešením se může jevit společná či střídavá péče rodičů. Z praktického hlediska však této výchovy lze dosáhnout jen stěží. Logickým předpokladem nejideálnějšího řešení je schopnost dohody rodičů, která je však v některých případech zcela nemožná. Při soudním řešení úpravy poměrů nezletilých dětí je nezbytné přistupovat k jednotlivým kauzám zcela individuálně. Současná úprava rozvodu a porozvodového uspořádání poměrů k nezletilým dětem v České republice je úpravou moderní a lze ji označit i za zcela odpovídající mezinárodnímu právu. Způsobů rozvodu i porozvodové péče o nezletilé děti právní úprava připouští několik, přičemž stěžejním pozitivem je fakt, že oběma rozvedeným rodičům je zachováno právo na styk s jejich nezletilými dětmi i podíl na jejich výchově, ať už soud rozhodne jakkoliv.

Je potřeba se zamyslet nad skutečností, zda-li vzhledem k této tématice je možné navrhovat úvahy de lege ferenda. Po hlubokém zamyšlení a prostudování všech dostupných materiálů a pramenů mě napadá jen jediné, a to, že současná právní úprava mnoho možností pro zlepšení této problematiky nenabízí. Soudy podle mého názoru stále nedostatečně využívají eventuality svěřit dítě do střídavé péče rodičů a volí spíše možnost výhradní péče matky. Za daných okolností přichází v úvahu jen jediná alternativa, a to zpřísnit již zavedené sankce za porušení porozvodového uspořádání v případě nedodržování stanovených pravidel styku.

Je důležité i soudní řízení směřovat ke smírnému vyřešení porozvodového uspořádání poměrů k nezletilému dítěti, neboť v případě dohody obou rodičů jsou negativní emoce s rozvodem obvykle spojené minimalizovány, takže vzájemná úcta obou rodičů a schopnost komunikace zůstává nedotčena, což vždy vede k posílení citové jistoty a jistoty rodinného zázemí dítěte, která v případě rozvodu rodičů bývá často otřesena. Je nepochybně v zájmu dítěte zajištění jeho styku s druhým rodičem, pokud je dítě svěřeno do výhradní péče jednoho z nich. Pokud rodiče nejsou schopni vzájemné domluvy, která je nezbytná i v případech, kdy je styk s nezletilým dítětem upraven soudně, je nutné styk v míře, v jaké byl nařízen soudem, zajistit i vhodnou formou výkonu rozhodnutí.

Lze tak jen dodat, že cíl práce byl vzhledem k uvedeným informacím naplněn. Zodpovědní rodiče si jsou vědomi toho, že rozvodem manželství nedochází k vymizení existujících rodinných vztahů. Rodičům nezodpovědným či zaslepeným negativním vztahem k bývalému partnerovi, který často projevují i prostřednictvím nezletilých dětí, je třeba jejich povinnosti i práva vymezit soudním rozhodnutím a zjistit jeho výkon, pokud je to nutné. Co lze tedy doporučit rodičům? Ve všech případech, ať již je jednomu z nich dítě svěřeno do výhradní péče či je určena péče střídavá nebo společná, je důležité zajistit jistotu pro dítě samotné. Proto nelze tolerovat situace, kdy jeden z rodičů druhého před dítětem jakkoliv zesměšňuje či ponižuje. Rodiče se nesmějí dopouštět jakéhokoliv programování svých dětí. Naopak se musí snažit zajistit dítěti co nejvhodnější formu úpravy poměrů a při volbě nového partnera brát na nezletilé dítě ohledy.

6. Seznam použité literatury a zdrojů

Monografie

- 1) BAKALÁŘ, E. *Nové pohledy na rozvodovou tematiku. Sborník statí k problematice sociálně právní ochrany nezletilých dětí.* Praha: MPSV ČR, 1993. s.10.
- 2) BAKALÁŘ, E., a kol. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít.* Praha: Vyšehrad, 2002. 22 s.
- 3) BAKALÁŘ, E., a kol. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem. Tři studie problému – Střídavá výchova – Přenocování malých dětí – Přestěhování jednoho rodiče.* Praha: TRITON, 2008. 29 s.
- 4) ELIÁŠ, K., a kol. *Nový občanský zákoník.* Ostrava: Sagit, a. s., 2012. 393 s.
- 5) FRANCOVÁ, M., ZÁVODSKÁ DVOŘÁKOVÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství.* 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010. 16 s.
- 6) HARTL P., HARTLOVÁ H. *Psychologický slovník.* Praha: Portál, 2000.
- 7) HOLUB, M., NOVÁ, J., HYKLOVÁ J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související.* 8. vyd., Praha: Linde, 2007, 65 s.
- 8) HOLUB, M., a kol. *Zákon o rodině.* 9. vyd. Praha: Leges, 2011. 84 s.
- 9) HRUŠÁKOVÁ, M. *Rodinné právo v aplikační praxi: Rozvod-děti-výživné.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 25.
- 10) HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář.* 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.
- 11) HRUŠÁKOVÁ, M. *Rozvod a paragrafy.* 2. vydání. Brno: Computer Press, 2003.
- 12) HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo.* 3. vydání. Brno: Doplněk, 2006.
- 13) MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní,nevlastní a náhradní.* 1. vydání. Praha: Portál, 1994.
- 14) MATĚJČEK, Z. DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte.* Praha: Grada, 2002.
- 15) PRŮCHOVÁ, B. *Slušný rozvod.* Brno: Era group, spol. s. r. o., 2002.
- 16) RADIMSKÁ, R. *Péče o děti po rozchodu rodičů.* Sociální politika, č. 11, 2002.
- 17) SMITH, H. *Děti a rozvod.* Praha: Portál, 2004.
- 18) ŠÍNOVÁ, R., a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních.* Praha: Leges, 2010.
- 19) VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I., Dětství a dospívání.* Praha: Karolinum, 2005. 18 s.

- 20) WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996. 117 s., 164 s.

Odborný časopis

- 1) Eduard Bakalář, Daniel Novák. *Vyslechnutí dítěte před soudem*. Právo a rodina, 2003, č. 3, s. 5.
- 2) ČERNÁ, I. *Role orgánů SPOD při realizaci práva dítěte na styk s rodičem, jemuž po rozvodu nebylo svěřeno do péče*. Právo a rodina. č. 10, 2007. 13 s.
- 3) JONÁKOVÁ, I. *Kritéria svěření nezletilého dítěte do výchovy*. Právo a rodina. č. 4, 2008. 12-13 s.
- 4) KOVÁŘOVÁ, D. *Styk rodičů s nezletilými dětmi*. Právo a rodina, 2006, roč. 8, č. 3, s. 1-8.
- 5) LUŇÁČKOVÁ, O. *Muži versus ženy – právní úprava střídavé výchovy*. Právo a rodina. č. 10, 2011. 16 s.
- 6) NOVÁK, D., BAKALÁŘ, E. *Styk dítěte s druhým rodičem: nový pohled na starý problém*. Právo a rodina. č. 4, 2008. s. 9.
- 7) NOVOTNÁ, V. *Úmluva o styku s dětmi*. č. 4, 2003. 15 s.
- 8) NOVOTNÁ, V. *Spory rodičů o děti – stále velký problém*. č. 10, 2007. 2 s.
- 9) PRŮCHOVÁ, B., NOVÁK, T. *Omezený styk dítěte s rodiči*. Právo a rodina. č. 3, 2004. 11 s.
- 10) PRŮCHOVÁ, B., NOVÁK, T. *Lze prosadit střídavou výchovu proti vůli jednoho z rodičů?* Právo a rodina. č. 10, 2003. 11 s.
- 11) ŠPAŇHELOVÁ, I. *Střídavá péče o děti po rozvodu očima psychologa*. Právo a rodina, č. 5, 2005.
- 12) WESTPHALOVÁ, L. *Možnosti zásahů státu do práv rodičů a dětí – poskytování sociálně právní ochrany*. Právo a rodina. č. 7, 2007.

Právní předpisy

- 1) Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- 2) Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- 3) Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- 4) Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava, ve znění pozdějších předpisů
- 5) Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
- 6) Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- 7) Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb., o Úmluvě o právech dítěte

Judikatura

- 1) Nález Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2005, sp. zn. I. ÚS 48/04.
- 2) Nález Ústavního soudu ze dne 11. 10. 2007 sp. zn. I. ÚS 420/05.
- 3) Nález Ústavního soudu ze dne 5.9.2012, sp. zn. II.ÚS 1835/12.
- 4) Nález Ústavního soudu ze dne 2.4.2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08-1.
- 5) Nález Ústavního soudu ze dne 8.4.2004, sp. zn. IV. ÚS 244/03.
- 6) Nález Ústavního soudu ze dne 20.8.2004, sp. zn. III. ÚS 459/03.
- 7) Nález Ústavního soudu ze dne 26.1.2006 sp. zn. IV. ÚS 257/05.
- 8) Nález Ústavního soudu ze dne 11.5.2005, sp. zn. II. ÚS 554/04.
- 9) Nález Ústavního soudu ze dne 20.1.2005, sp. zn. II. ÚS 363/03.
- 10) Nález Ústavního soudu ze dne 19.4.2001, sp. zn. 695/2000.
- 11) Nález Ústavního soudu ze dne 23.2.2010, sp.zn. III.ÚS 1206/09.
- 12) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.1.2009, sp.zn. 25 Cdo 3390/2006.
- 13) Nález Ústavního soudu ze dne 23.2.2010, sp.zn. III.ÚS 1206/09.
- 14) Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 1.11.2007, sp.zn. 47 C 140/2006-9.
- 15) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14.6.2001, sp. zn. 30 Cdo 257/2001.
- 16) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.6.2011, sp. zn. 21 Cdo 3909/2010.
- 17) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.4.1973, sp. zn. 1 Cz 28/73.
- 18) Rozsudek Krajského soudu České Budějovice ze dne 26.11.1993, sp. zn. 7 Co 1388/92.
- 19) Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 24.2. 2011, sp.zn. 53 Co 420/2009-77.

Internetová stránka

- 1) <http://www.czso.cz/>

Abstrakt diplomové práce

Téma práce je **Kritéria pro svěřeni dítěte do výchovy jednomu z rodičů**. Práce se zabývá problematikou týkající se institutů svěřeni do péče a jejich jednotlivými kritérii. Popisuje základní pojmy vztahující se k problematice, dále stávající právní úpravu, řeší rodičovskou zodpovědnost, práva a povinnosti rodičů vůči nezletilým dětem a popisuje jednotlivé charakteristiky institutů svěřeni do péče. Nedílnou součástí práce je také uvedeni jednotlivých kritérií svěřeni do péče. Závěr práce je věnován zhodnocení celého konceptu práce a také zhodnocení stávající právní úpravy.

Abstract diploma thesis

Thesis is **the criteria for child custody to one parent**. The work deals with issues concerning custody institutes and their individual criteria. Describes the basic concepts related to the issue, as well as the existing legislation, addresses parental responsibility, rights and duties of parents to minor children, and describes the characteristics of institutes of custody. An integral part of the work is an indication of the individual criteria of custody. Conclusion The paper is devoted to the concept of job evaluation and assessment of existing legislation.

Klíčová slova

Rodina

Rozvod

Svěření do péče

Výchova

Nezletilé dítě

Rodičovská zodpovědnost

Keywords

Family

Divorce

Custody

Education

Minor child

Parental responsibility

Příloha 1 - Právní úprava rozvodu manželství v současné době

Řízení o rozvodu v České republice je upraveno ustanoveními § 24 až § 29 ZR č. 94/1963 Sb., které se zabývají nejen samotným rozvodem manželství a jeho důvody, ale také řešením úpravy poměrů rozvedených manželů k dětem, včetně všech práv a povinností. Tato úprava rozvodu se během své existence měnila, své současné podoby nabyla po několika novelizacích, z nichž nejzásadnější byla novela zákona č. 91/1998 Sb., s účinností od 1. 8. 1998.

Po procesní stránce se na rozvodové řízení z obecného hlediska vztahují ustanovení zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen OSŘ), ve znění pozdějších předpisů a dále je nutno brát v úvahu zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí.

Řízení o rozvod lze zahájit za předpokladu, že k němu jeden z manželů podá návrh. Podle § 88 písm. a) OSŘ, je k řízení pověřen místně příslušný soud, v jehož obvodu manželé měli poslední společné bydliště v České republice. Není-li však takový soud, pak je příslušný obecný soud žalovaného. V případě, že není ani takový soud, po té je příslušný soud žalobce.

Účastníky řízení o rozvod jsou pouze manželé samotní, vždy žalobce a žalovaný. Manželství zaniká právní mocí rozsudku o rozvodu, na který nelze uplatnit mimořádné opravné prostředky, jelikož se jedná o statusovou záležitost.

Právní úprava rozvodu je založena na objektivní existenci jediného důvodu, který se nazývá „kvalifikovaný rozvrat“. Aby mohlo být manželství rozvedeno, je důležité naplnit právní důvod pro rozvod manželství, a to právě na základě naplnění kvalifikovaného rozvratu manželství. Tento kvalifikovaný rozvrat musí být u soudu dokázán. V minulosti se hovořilo o „rozvratu vztahů mezi manžely“, avšak v současné době se používá termín „rozvrat manželství“.

Česká právní úprava teprve v posledních letech zaznamenala s poslední novelou tři varianty rozvodu, přičemž je otázkou času, kdy se ověří, zda novelizace je pozitivního charakteru, či se jedná o zpřísnění právní úpravy.⁸⁷ V současnosti je podle novelizované právní úpravy rozvod řešen dvěma způsoby. Existují vedle sebe dva různé modely. Prvním je „sporný rozvod“, který se označuje jako rozvod se zjišťováním příčin rozvratu. Druhým je posléze „nesporný rozvod“, který je označován jako rozvod bez zjišťování příčin rozvratu. Vedle těchto dvou typů rozvodů je v novelizované právní úpravě uveden ještě třetí typ, který

---

⁸⁷ PRŮCHOVÁ, B. *Slušný rozvod*. Brno: Era group, spol. s. r. o., 2002.

lze považovat za zvláštní variantu sporného rozvodu tzv. „rozvod s tvrdostní klauzulí“, který vytváří výjimku z koncepce právní úpravy manželství.

Příloha 2 - Zánik manželství

Sporný rozvod

Základní právní úpravu sporného rozvodu v České republice představuje podle ust. § 24 odst. 1 ZR: „Soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití; bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství.“⁸⁸

O samotném rozvodu rozhoduje výlučně soud a rozvodové řízení není zvláštním typem soudního řízení a vztahují se na něj ustanovení zákona č. 99/1963 Sb., OSŘ. Příslušnost soudu k rozhodování o rozvodu je dána ustanoveními OSŘ. K samotnému řízení je věcně příslušný soud okresní. Místně příslušným soudem je soud, v jehož obvodu měli oba manželé poslední společné bydliště na území České republiky, či soud, v jehož obvodu bydlí alespoň jeden z manželů.

Řízení o tzv. sporném rozvodu je zahájeno podáním návrhu jednoho z manželů, v průběhu tohoto řízení je prokazována existence kvalifikovaného rozvratu. Označení kvalifikovaný se užívá proto, že se v řízení musí prokázat, že manželství je rozvráceno hluboce a trvale, přičemž se určuje celková délka rozvratu. Z uvedených dvou faktorů lze vyvodit, že v souvislosti s tímto rozvratem spolu manželé již nežijí, čímž je míněno především soužití intimní. Nezáleží tak na tom, zda spolu manželé žijí ve stejném bydlišti a případně i vedou společnou domácnost, neboť naopak mohou manželé bydlet odděleně a přesto vést vzájemný intimní život. Každý případ je nutno posuzovat individuálně a důsledně vyhodnotit v řízení zjištěné skutečnosti, aby rozhodnutí o rozvodu manželství bylo vydáno pouze v případech trvale a hluboce rozvráceného manželství, v němž obnovení manželského soužití nelze očekávat.

Soud vyhověl návrhu na rozvod manželství, když na základě provedeného dokazování zjistil, že manželství je nefunkční minimálně od roku 2005. Od ledna 2006 účastníci nevedou společnou domácnost a od jara téhož roku se intimně nestýkají. V současné době každý bydlí s jiným z partnerů. Žalobkyně dokonce uvažuje o novém sňatku. Za této situace dospěl soud

---

⁸⁸ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině, komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 67.

*k závěru, že jsou splněny podmínky § 24 ZR, že vztahy mezi účastníky jsou hluboce a trvale rozvráceny a manželství neplní svůj společenský účel.*⁸⁹

V současné době je rozvod manželství chápán jako vážný rozvrat manželských vztahů, jenž dále brání v plnění účelu manželství a zároveň už není obnovení manželského soužití možné očekávat. Manželství je institucí, která plní mnoho funkcí – především biologickou, potažmo rodinnou, ekonomickou a výchovnou ve vztahu k péči o děti. Pokud manželství dospěje do fáze, v níž své funkce přestává plnit (např. vedení společné domácnosti, výchova dětí, vzájemná vyživovací povinnost mezi manžely), a dochází k tak vážnému rozvratu, kdy nelze tento stav už dále zlepšit, hovoříme o hlubokém a trvale nevratném rozpadu manželství.

V případě, kdy k rozpadu manželství skutečně dojde, je na místě rozvodové řízení. Soud nezkoumá jen hloubku manželského rozvratu, ale i jeho trvalost a samozřejmě i zavinění toho kterého z partnerů na tomto rozvratu. Protože manželství plní mnoho funkcí, z nichž jednou z nejpodstatnějších je společná péči o nezletilé děti a vytváření vhodného výchovného prostředí, je povinností soudu zabývat se i existencí možnosti zachování výchovné funkce manželství. Obecně však platí, že v případě, kdyby soud dospěl k závěru, že existuje reálná možnost obnovení manželských vztahů a manželského soužití, může žádost o rozvod zamítnout. Soud v rámci své rozhodovací pravomoci musí náležitě vyhodnotit v řízení provedené důkazy a se situacemi, kdy je návrh na rozvod manželství například podán unáhleně, pod vlivem momentálně vypjatých emocí, se vypořádat ve prospěch zachování manželství, jehož zachování či obnovení lze očekávat. Nezřídka již v průběhu soudního řízení o rozvod manželství jeho účastníci svá stanoviska k rozvodu manželství přehodnotí a manželské soužití obnoví i bez soudního rozhodnutí. Velký vliv zde může sehrát právě soudce, který rozvodové řízení vede, proto by měl k takovému řízení přistupovat odpovědně a svědomitě. Na druhé straně by však takovýto přístup neměl být zaměňován v prioritě rozvodu manželství za každou cenu zabránit.

Zákon soudu ukládá povinnost vedle zjištění doby a trvalosti rozvratu manželství brát v úvahu také příčiny tohoto rozvratu. V minulosti soudy zkoumaly, zda je v důsledku rozvratu manželských vztahů naplňován alespoň společenský účel manželství. V současné době se však soud zaměřuje pouze na manželské soužití a vztahy mezi manžely, což je odrazem společenském náhledu na manželství a jeho rozvod. Příčiny mohou mít jak subjektivní, tak i objektivní charakter, jak je dále uvedeno v § 18 a § 19 ZR, které vymezují vztahy mezi manžely.

---

⁸⁹ Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 1.11.2007, sp.zn. 47 C 140/2006-9.

Ustanovení § 18 ZR garantuje – v souladu s ústavní zásadou o rovnoprávnosti muže a ženy - stejná práva a povinnosti muže a ženy v manželství. Zároveň vymezuje základní povinnosti manželů, jimiž je společné soužití, věrnost, vzájemné respektování důstojnosti druhého, pomoc, společná péče o děti a vytváření zdravého rodinného prostředí. Ustanovení § 19 ZR stanoví povinnost obou manželů pečovat podle svých schopností, možností a majetkových poměrů o uspokojování potřeb rodiny, přičemž ve 2. odstavci zohledňuje osobní péči o společnou domácnost a děti jako vyvážení poskytování peněžních a jiných prostředků na náklady společné domácnosti.

Mezi subjektivní aspekty se řadí např. nevěra a mezi objektivní neshoda v rozličných otázkách společného soužití či výchovy dětí. Rozsah zjišťování příčin rozvodu manželství závisí také na vyjádření druhé strany, zda s rozvodem souhlasí, či nikoliv. Stávající soudní praxe se v případech, kdy se oba účastníci k návrhu na rozvod manželství připojí, omezuje na víceméně formální výslech obou manželů ke zjištění podstatných důvodů rozpadu manželství a manželství bez dalších průtahů rozvede. Soud však vždy musí dále přihlížet ke skutečnosti, zda rozvod manželství není v rozporu se zájmy nezletilých dětí z pohledu zvláštních důvodů. Ustanovení § 24 odst. 2 ZR pamatuje na případy, kdy nelze manželství, v němž mají manželé nezletilé děti, rozvést, pokud by to bylo v rozporu se zájmem těchto dětí, daným zvláštními důvody. V případě, že je trvalý a nenapravitelný rozvrat manželství prokázán, je manželství rozvedeno a v tomto případě není ani za potřebí souhlas druhého z manželů.

Rozvrat manželství není nutné prokazovat pouze v případě postupu podle § 24a ZR, o němž bude hovořeno níže. Ani přes prokázaný rozvrat nemusí být manželství za splněných podmínek rozvedeno. V současné soudní praxi se však případy, kdy soud manželství nerozvede, nevyskytují, protože z praktického hlediska není možné někoho nutit setrvávat ve svazku. Manželství však nemusí být podle podmínek § 24b ZR rozvedeno ani v případě, že se rozvrat prokáže. Za této situace se jedná o níže zmíněný rozvod s tvrdostní klauzulí.

Manželství je řádně ukončeno právní mocí rozsudku o rozvodu. Společného jmění manželů a jeho následné vypořádání, pokud se nejedná o postup podle § 24a ZR, kdy již v rámci rozvodového řízení musí manželé předložit soudu písemnou smlouvu s úředně ověřenými podpisy o výše uvedených skutečnostech, lze upravit dohodou uzavřenou mezi již bývalými manžely po právní moci rozhodnutí o rozvodu manželství, rozhodnutím v soudním řízení o majetkovém vypořádání společného jmění manželů, případně nastupuje zákonná domněnka podle § 150 zákona č. 40/1964 Sb., OZ.

Nesporný rozvod

Právní zakotvení nesporného rozvodu je upraveno v § 24a ZR. Právní úprava však zaznamenala v tomto směru jednu z největších změn zakotvených do rodinného práva. Tato novela si klade za cíl umožnit manželům důstojný rozvod s vyřešením všech právních následků ve vztahu k záležitostem majetkovým i nemajetkovým, bydlení a nezletilým dětem. Dalším záměrem této novely je zabránit vzniku konfliktů mezi manžely. Nesporný rozvod je založen na dohodě mezi manžely, ale je podmíněn jako kvalifikovaný rozvrat. V případě, že jsou zákonné podmínky splněny, soud dále nezkontroluje příčiny rozvratu. Tyto příčiny mohou být zjišťovány pouze v případě, kdy je rozváděno manželství s nezletilými dětmi. Nezbytným předpokladem nesporného rozvodu je pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu a dále souhlas druhého manžela s rozvodem a jeho připojení se k návrhu na rozvod.

Právní úpravu blíže specifikuje ustanovení § 24a ZR, kdy k zákonným podmínkám kvalifikovanému rozvratu patří následující:

- (1) *Manželství trvalo alespoň jeden rok*
  - *Tato podmínka musí být splněna ke dni vydání rozhodnutí o rozvodu manželství a její podstatou je předejít neuváženým rozvodům.*
- (2) *Manželé spolu alespoň šest měsíců nežijí*
  - *Manželé nevedou společnou domácnost, nevedou intimní život, nehospodaří s majetkem společně, nemají k sobě žádné citové pouto.*
- (3) *Druhý manžel se k návrhu na rozvod připojí*
  - *Vzhledem k tomu, že se jedná o tzv. nesporný rozvod, je připojení se k návrhu na rozvod druhým manželem dán logikou tohoto postupu.*

Příčiny rozvratu manželství nejsou zjišťovány v případě, kdy jsou soudu předloženy následující dokumenty:

- (1) *Písemná smlouva s úředně ověřenými podpisy účastníků o tom, jak budou pro dobu po rozvodu vypořádány vzájemné majetkové vztahy, práva a povinnosti společného bydlení a případná vyživovací povinnost.*
- (2) *Pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.*

Smlouva o vypořádání vzájemných majetkových práv manželů je platná pouze v případech rozvodu, o kterém bylo rozhodnuto postupem dle § 24a ZR⁹⁰

Jak je z uvedených skutečností patrné, tato forma rozvodu je založena na vyšších nárocích, které vyplývají zejména ze schopnosti kompromisu a trvalé komunikace. Výhoda tohoto rozvodu spočívá zejména v rychlosti celého procesu, minimalizace projevu negativních emocí, jež s sebou obvykle rozvodové řízení přináší, což lze pozitivně hodnotit především v případech, kdy nedobrovolným účastníkem rozvodu jsou nezletilé děti. V neposlední řadě citovaná právní úprava sleduje i jistou úlevu soudní agendě, neboť smluvně vypořádané majetkové poměry manželů nebudou do budoucna zatěžovat soudy dalšími žalobními návrhy v této oblasti.

Při splnění všech zákonem stanovených podmínek a předložení všech zákonem předepsaných smluv, pokud tyto soud neshledá neplatnými, soud příčiny rozvratu manželství nezjišťuje a vytváří se tak právní domněnka „existence kvalifikovaného rozvratu manželství“.

Ztížený rozvod (s tvrdostní klauzulí)

Ztížený rozvod, nebo-li rozvod s tvrdostní klauzulí, je součástí §24b ZR č. 91/1998 Sb. Jedná se zejména o situace, kdy pro jednoho z manželů se rozvod jeví jako nespravedlivý. Smysl ztíženého rozvodu tvoří především umožnění manželům důstojného rozchodu se současným řešením všech právních následků.⁹¹

K uplatnění tvrdostní klauzule musí být splněny podmínky, jež jsou zakotveny § 24b ZR: „*Návrhu na rozvod, s nímž nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a jemuž by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma, soud nevyhoví, pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství.*“⁹²

Rozvod je ztížen v případech, kdy s návrhem nesouhlasí jeden z manželů, jak je již uvedeno výše, avšak zároveň musí být dány mimořádné okolnosti, které spočívají např. v délce trvání manželství u dlouholetých manželství či ve zdravotním stavu jednoho z manželů, který je na druhém manželovi závislý, jde i o situace, kdy je druhý manžel v důchodovém věku, nemá v případě rozvodu vyřešenu bytovou otázku apod.. Z výše uvedeného ustanovení dále vyplývá, že rozvrat manželství nebyl zapříčiněn především tímto

⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14.6.2001, sp. zn. 30 Cdo 257/2001.

⁹¹ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině, komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 87.

⁹² Tamtéž.

manželem tak, že by výrazně porušoval povinnosti, jež z manželství vyplývají. Jak bylo již zmíněno, rozvrat manželství může být zapříčiněn jak ze subjektivních, tak i z objektivních skutečností. Mezi další podmínky patří skutečnost, že jednomu z manželů by v souvislosti s rozvodem vznikla újma a s ukončením manželství nesouhlasí. Je nutné říci, že tato újma nemusí spočívat pouze ve sféře majetkové, ale i ve sféře osobní.

Jestliže však manželé spolu nežijí po dobu delší, nežli tři roky, soud manželství rozvede, jsou-li splněny podmínky § 24 ZR.⁹³ K této tříleté lhůtě lze dodat, že se v návrhu této novely ZR objevila i myšlenka jednoho roku, avšak jednoletá lhůta se zdála být krátkou, proto se z důvodu zvýšení ochrany bránícího se manžela prodloužila doba na uvedené tři roky. Ani v tomto případě zákon nevyžaduje, aby manželé po tuto dobu měli oddělené bydliště, společné soužití se posuzuje z hlediska vedení společné domácnosti a zejména soužití intimního.

Jak je patrné, tak tvrdostní klauzule představuje za určitých okolností zvýšení ochrany jednoho z manželů, který s rozvodem nesouhlasí. Tento druh rozvodu byl motivován především změnou ekonomických podmínek, jež byly zaznamenány v devadesátých letech minulého století a také zvýšenou potřebou ochrany ekonomicky slabšího partnera, kterými jsou ve většině případů ženy. Na druhé straně se však vyskytují ojediněle i případy, kdy druhý manžel s rozvodem nesouhlasí a konečné rozhodnutí o rozvodu záměrně oddaluje se spekulativními záminkami z ryze zjištěných důvodů, v těchto případech bývá rozvodové řízení doprovázeno řízením o výživném na manžela a následně o výživném na rozvedeného manžela, které lze přiznat nejdéle na dobu tří let od rozvodu. I zde je povinností soudů spravedlivě a objektivně vyhodnotit situaci, aby nedocházelo ke zneužívání předmětného ustanovení v rozporu s jeho smyslem.

---

⁹³ Aktuální znění: zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.